

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/B/2020/36114651172083204

**PERSPEKTÍVY VÝVOJA ZAHRANIČNOOBCHODNÝCH
VZŤAHOV EÚ S KRAJINAMI BLÍZKEHO VÝCHODU**

Bakalárska práca

2020

Adam Janovický

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

**PERSPEKTÍVY VÝVOJA ZAHRANIČNOOBCHODNÝCH
VZŤAHOV EÚ S KRAJINAMI BLÍZKEHO VÝCHODU**

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné podnikanie
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu
Vedúci záverečnej práce: Ing. Zuzana Borovská

Bratislava 2020

Adam Janovický

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Adam Janovický

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcel pod'akovať Ing. Zuzane Borovskej, vedúcej mojej bakalárskej práce, za jej trpezlivosť, vzácne rady a usmernenie pri písaní tejto záverečnej práce a podnetné pripomienky, ktoré mi poskytla pri jej vypracovaní.

Dátum:

.....

Adam Janovický

Abstrakt

JANOVICKÝ, Adam: *Perspektívy vývoja zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra Medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Zuzana Borovská. – Bratislava: OF EU, 2020, počet strán 58 s.

Cieľom záverečnej práce bolo preskúmať perspektívy vývoja zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 8 grafov a 8 tabuliek. Prvá kapitola je venovaná teoretickej základni predkladanej problematiky vývoju obchodných vzťahov EÚ s GCC a vybranými krajinami Blízkeho východu. V ďalšej časti práca identifikuje cieľ práce, ktorého súčasťou sú aj čiastkové ciele. Tretia kapitola je venovaná metodike práce a jej metódam. Vo štvrtej kapitole sú popísané dosiahnuté výsledky práce.

Kľúčové slová: EÚ, Blízky východ, EUROMED, GCC

Abstract

JANOVICKÝ, Adam: *Opportunities for the development of the EU's foreign trade relations with the Middle East*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Advisor: Ing. Zuzana Borovská. – Bratislava: OF EU, 2020, 58 p.

The aim of the thesis is to analyze the opportunities for the development of the EU's foreign trade relations with the Middle East countries. The work is divided into 4 chapters. It contains 8 graphs and 8 tables. The first chapter is devoted to the theoretical basis of the given issue, the development of foreign trade relations of the EU and GCC, also with other countries in the Middle East. The next section describes the objective of the bachelor thesis which also contains sub-objectives. The third section is devoted to the methodology of the work, while the fourth part describes the results of the work and their interpretation.

Key words: EU, Middle East, EUROMED, GCC

Obsah

ÚVOD.....	12
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA	
A V ZAHRANIČÍ	14
1.1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ GLOBALIZÁCIE A DEGLOBALIZÁCIE	14
1.2 POSTAVENIE KRAJÍN V MEDZINÁRODNOM OBCHODE	15
1.2.1 Význam liberalizmu a protekcionizmu v zahraničnom obchode.....	17
1.3 VÝVOJ A HISTÓRIA EURÓPSKEJ ÚNIE	18
1.4 ZAHRANIČNOOBCHODNÁ POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE VOČI KRAJINÁM BLÍZKEHO VÝCHODU ...	19
1.5 EURO – STREDOMORSKÁ ASOCIAČNÁ DOHODA	20
1.6 DOHODA O HOSPODÁRSKEJ SPOLUPRÁCI MEDZI ES A KRAJINAMI PERZSKÉHO ZÁLIVU	21
1.7 POSTAVENIE BLÍZKEHO VÝCHODU VO SVETOVOM HOSPODÁRSTVE	22
2 CIEĽ PRÁCE.....	23
3 METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA.....	24
4 VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUSIA	25
4.1 VÝVOJ ZAHRANIČNÉHO OBCHODU EURÓPSKEJ ÚNIE	25
4.2 ZAHRANIČNOOBCHODNÉ VZŤAHY EÚ S KRAJINAMI JUŽNÉHO STREDOMORIA	30
4.2.1 Ekonomický profil krajín južného Stredomoria	30
4.2.2 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie s krajinami južného Stredomoria	31
4.2.3 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie s krajinami južného Stredomoria	32
4.3 ZAHRANIČNOOBCHODNÉ VZŤAHY EÚ S RADOU PRE SPOLUPRÁCU NA PERZSKOM ZÁLIVE	34
4.3.1 Ekonomický profil krajín Rady pre spoluprácu na Perzskom zálive ...	34
4.3.2 Inštitucionálna charakteristika členských krajín GCC na základe viacfaktorového indexu	35
4.3.3 Vývoj zahraničného obchodu členských krajín GCC	36
4.3.4 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie s krajinami GCC.....	37
4.3.5 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu EÚ s krajinami GCC....	39
4.3.6 Charakteristika ropy v kontexte hospodárskeho rastu	40
4.3.7 Vývoj obchodu krajín GCC s výrobkami obranného priemyslu	45
4.4 PERSPEKTÍVY VÝVOJA ZAHRANIČNOOBCHODNÝCH VZŤAHOV EÚ S KRAJINAMI BLÍZKEHO VÝCHODU	47

4.4.1	<i>Budúce smerovanie vzájomných obchodných vzťahov s krajinami južného Stredomoria</i>	48
4.4.2	<i>Budúce smerovanie vzájomných obchodných vzťahov EÚ s krajinami GCC</i>	50
ZÁVER		53
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY		55

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1	Vývoj ZO EÚ z hľadiska 10 najväčších exportných partnerov v rokoch 2016 – 2019 (v % a mld. EUR)
Tabuľka 2	Vývoj ZO EÚ z hľadiska 10 najväčších importných partnerov (v mil. EUR)
Tabuľka 3	Ukazovatele vývoja ZO EÚ s krajinami BV v rokoch 2016 - 2019 (v % a mil. EUR)
Tabuľka 4	Charakteristika krajín južného Stredomoria v roku 2018
Tabuľka 5	Dovozné a vývozné komodity nomenklatúry podľa SITC rev.4 v roku 2019 (v % a mld. EUR)
Tabuľka 6	Charakteristika členských krajín GCC v roku 2019
Tabuľka 7	Indikátory verejnej správy krajín GCC v roku 2018 (v percentiloch)
Tabuľka 8	Najvýznamnejšie dovozné a vývozné komodity EÚ z krajín GCC v roku 2019 (v % a mld. EUR)

Zoznam grafov

Graf 1	Tempo ekonomického rastu EÚ(28) v rokoch 2014 - 2019 (v %)
Graf 2	Agregovaný extra export, extra import, saldo obchodnej bilancie EÚ(28) v rokoch 2016 – 2019 (v mld. EUR)
Graf 3	Vývoj zahraničného obchodu EÚ s krajinami južného Stredomoria v rokoch 2010 - 2019 podľa SITC rev. 4 (v mld. EUR)
Graf 4	Vývoj zahraničného obchodu členských krajín GCC (v mld. EUR)
Graf 5	Zahraničný obchod EÚ s krajinami GCC v rokoch 2010 – 2019 (v mil. EUR)
Graf 6	Podiel služieb s pridanou hodnotou na tvorbe HDP v krajinách GCC a EÚ v rokoch 2010 - 2018 (v %)
Graf 7	Rast HDP importérov a exportérov ropy v rokoch 2014 – 2018 (v %)
Graf 8	Objem importu hliníka z krajín GCC v rokoch 2010 - 2019 (v mld. EUR)

Zoznam použitých skratiek

ČLR	Čínska Ľudová Republika
ES	Európske spoločenstvo
ESCB	Európsky systém centrálnych bánk
EÚ	Európska únia
EUROMED	Euro-stredomorské partnerstvo
FACE	Federácia hliníkových spotrebiteľov EÚ
GATT	Všeobecná dohoda o clách a obchode
GCC	Rada pre spoluprácu na Perzskom zálive
IS	Islamsky štát
JCPOA	Spoločný akčný plán
MMF	Medzinárodný menový fond
OPEC	Organizácia krajín vyvážajúcich ropu
OSN	Organizácia spojených národov
SAE	Spojené Arabské Emiráty
SB	Svetová banka
SIPRI	Štokholmský medzinárodný výskumný inštitút pre mier
SOP	Spoločná obchodná politika
TPC	Výbor pre obchodnú politiku
UDHR	Všeobecná deklarácia ľudských práv
UfM	Únia pre Stredomorie
UK	Spojené kráľovstvo
USA	Spojené štáty americké
WTO	Svetová obchodná organizácia

Úvod

Spomalenie ekonomického rastu na globálnej úrovni, neustále meniaci sa svet, finančné a makroekonomické možnosti ako aj regionálne a svetové megatrendy vytvárajú skutočné výzvy v ekonomickom i politickom riadení štátov Blízkeho východu. Nevýhodne podnikateľské prostredie, obmedzenosť ekonomickej integrácie, nediverzifikovaná štruktúra výrobkov, slabý kvarciárny sektor alebo nekončiace sa náboženské konflikty medzi dvoma hlavnými vetvami islamu, sú charakteristickými črtami Blízkeho východu, ktoré sú výsledkom historických aj súčasných udalostí, spomaľujúcich dynamický a stabilný ekonomický rast krajín v tomto regióne.

Krajiny ktoré sú ťahúňom ekonomickej vyspelosti a blahobytu v oblasti Blízkeho východu zohrávajú významnú úlohu politickej a ekonomickej stabilizácie. Hlavnú rolu pri raste ekonomiky islamských krajín zohráva aj globalizácia, predstavujúca jeden z hlavných pohonov ekonomických zmien ktoré majú vplyv na všetky oblasti bežného života. Otvorenejšie a intenzívnejšie svetové obchodovanie pôsobí na krajiny odlišne, závisiac od vyspelosti krajín. Pravdou je aj to, že nie každá ekonomika Blízkeho východu pociťuje jej výhody, nakoľko väčšina režimov a opozičných hnutí je v týchto krajinách anti-globalistická. Dôležitú úlohu v týchto krajinách zohráva aj postavenie náboženstva. Najnebezpečnejšie konflikty, ktoré otriasajú súčasným svetom pochádzajú z teroristického zoskupenia Islamský štát (IS). Ten používa náboženstvo na zastretie svojich cieľov a vyvoláva množstvo konfliktov. Opisujeme ho ako rivalitu sunitov a šiitov, ktoré má korene ešte v stredoveku. Dnes ide o získanie politickej moci, ako to uviedol expert na islamské štúdie, T. Pierret.¹

Napriek všetkému, krajiny Blízkeho východu ostali a vždy ostanú v centre záujmu svetových veľmocí a to kvôli ich zásobe nerastných surovín. Saudská Arábia, Irán, Irak, Kuvajt, Spojené arabské emiráty (SAE) a ďalšie krajiny v tejto geografickej oblasti disponujú najväčšími ropnými ložiskami na svete a sú súčasťou Organizácie krajín vyvážajúcich ropu OPEC. Ropný kartel OPEC kontroluje väčšinu ťažby na Blízkom východe a pokiaľ sa rozhodne, že obmedzí produkciu, ceny ropy a zemného plynu vzrastú. Nielen vojnový konflikt v niektorej z krajín Blízkeho východu, ale aj samotná hrozba a

¹PRAVDA. Blízky východ: z náboženskej rivality. [online]. 23.02.2015. [cit. 2019-10-25]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/346817-blizky-vychod-z-nabozenskej-rivality-je-boj-o-moc/>

riziko takejto situácie negatívne ovplyvňuje cenu tejto komodity. Ropa je veľmi dôležitá surovina a významná komodita vo svetovom hospodárstve.

V priebehu 20. storočia, po druhej svetovej vojne, zabezpečila lacná ropa obnovu povojnového stavu v celej Európe. V tejto dobe možno v rámci svetového hospodárstva sledovať nárast počtu integračných zoskupení. Vhodným príkladom je Európska únia (EÚ), ktorá má z geografického hľadiska výhodu v tom, že sa nachádza v priamom susedstve krajín Blízkeho východu, a preto musí s týmito krajinami udržiavať nielen dobré obchodné ale aj politické vzťahy. Treba si uvedomiť, že EÚ čelí v tomto regióne tlaku svetových veľmocí, akými sú Spojené štáty americké (USA) a Ruská federácia, ktoré tu majú pozoruhodne silné postavenie. Táto problematika je preto pre EÚ veľmi citlivá.²

Blízky východ je strategicky významným a veľmi zaujímavým regiónom, prechádzajúci ekonomickou transformáciou, ktorej pomáha rastúci globálny dopyt po rope. Výber tejto témy spočíva v jej aktuálnosti a osobného záujmu a vďaka vypracovaním tejto bakalárskej práce môžem hlbšie preniknúť do tejto problematiky a urobiť si o nej podrobnejší prehľad.

² MATTHEWS, Christopher a kol. The Middle East and North Africa 2013. 59. vyd. London : Routledge, 2012. 1441 s. ISBN: 978-1-85743-658-7

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Prvá kapitola tejto bakalárskej práce je venovaná analýze teoretických východísk globalizácie a deglobalizácie. V podkapitolách sme si rozoberali problematiku postavenia krajín v medzinárodnom obchode zo zreteľom na krajiny Blízkeho východu. Teoretická časť bakalárskej práce sa súčasne venuje aj rozboru vzájomných obchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu.

1.1 Teoretické východiská globalizácie a deglobalizácie

Charakteristikou svetového hospodárstva je globalizácia, s ktorou sú spojené svetové megatrendy ako expandujúci zahraničný obchod, interdependencia a liberalizácia obchodu. Vytvárajú sa nové aspekty vo fungovaní obchodu, zrýchľujú sa procesy obchodu a vedecko-technického pokroku na globálnej úrovni a umožňujú získať väčšiu rozmanitosť produktov, lepšiu kvalitu za nižšie ceny.

Medzinárodná deľba práce si vyžaduje slobodný medzinárodný obchod a konkurenciu na vnútornom i medzinárodnom trhu. Globalizácia sa vzťahuje na rozširujúci sa súbor vzájomne závislých vzťahov medzi ľuďmi z rôznych častí sveta, spája historicky odlišné a samostatné vnútroštátne trhy do jedného obrovského globálneho a vytvára užší vzťah k diferencovanejším zdrojom, výrobkom a službám. Podľa ekonóma T. Levitta sa tiež preferencie spotrebiteľov z rôznych krajín začali konvergovať na globálnu normu.³

Termín sa vzťahuje aj na odstraňovanie bariér medzinárodného pohybu tovaru, služieb, kapitálových tokov a voľný pohyb osôb, ktorý ovplyvňuje integráciu svetových ekonomík. Od druhej svetovej vojny sa celkové migračné toky zvýšili, v roku 1990 približne na 200 milión ľudí, ktorí žili mimo svojej rodnej krajiny v porovnaní 75 miliónov ľudí v 60. rokoch. Uvedené súvislosti sú výsledkom medzinárodného obchodovania ktoré sa vyvíja od prvej polovice 20. storočia.

V poslednej dobe, záujmy veľmocí sa dostanú postupne do kolízie, výsledkom ktorej nastáva začiatok deglobalizácie. Je potrebné si pripomenúť obchodné vojny medzi Čínou a Spojenými štátmi, ako aj vojnové konflikty medzi Iránom a Spojenými štátmi so zabitím iránskeho generála Sulejmáního a odchod Veľkej Británie (UK) a Severného Írska z EÚ.

³ HILL, Charles W.L. International Business: Competing in the global marketplace. 10. vyd. Berkshire : McGraw-Hill Education, 2014. 654s. ISBN-13 9780077158958

Obchodná vojna medzi Čínou a Spojenými štátmi by urýchlila súčasný pokles obchodu, kapitálových výdavkov či súkromnej spotreby čím by sa americké a svetové ekonomiky dostali do vážnej recesie. Avšak, americký prezident Donald Trump by chcel stabilizovať ekonomiku krajiny s obchodnými dohodami ako prechodné riešenie pred novembrovými prezidentskými voľbami. Čínsky prezident Xi Jinping sa tiež snaží utlmiť cyklické výkyvy ekonomiky a podporiť domácu výrobu. Provokácie v Iráne vyvovali ďalšie sankcie zo strany Spojených štátov v dôsledku útokov na USA a spojeneckých vojakov v Iraku.⁴

1.2 Postavenie krajín v medzinárodnom obchode

Zmena globálneho ekonomického prostredia nemá rovnaký dopad na všetky ekonomiky. Prebiehajúce zmeny majú svoje pozitíva a negatíva. Prehĺbia sa rozdiely medzi rozvinutými a menej rozvinutými krajinami. Kľúčový problém menej rozvinutých krajín spočíva v tom, že nedisponujú dostatočným ľudským a finančným kapitálom potrebným na využitie nových technológií. Túto problematiku umožňuje zmierniť slobodnejší pohyb pracovníkov ako súčasť globalizácie. Globálne udalosti ovplyvňujú všetky ekonomiky a spoločnosti bez ohľadu na ich veľkosť alebo odvetvie v ktorom pôsobia. Predávajú a zabezpečujú produkty a služby na celom svete, súťažia s výrobkami a spoločnosťami zo zahraničia, pričom ekonomické subjekty musia pri stanovení svojich prevádzkových stratégií a postupov zohľadniť aspekty medzinárodného obchodu. Súčasne musia rešpektovať rôznorodosť zahraničného prostredia, diferencovanú vybavenosť krajín a existujúce možnosti efektívne ich využiť. Medzi štandardnými faktormi ktoré ovplyvňujú operatívne prostredie ekonomického subjektu zaradujeme politický a právny rámec, hospodársky systém, kultúrny a geografický aspekt.⁵ To vyvoláva otázku, prečo a v akej miere existujú nezrovnalosti prvkov ekonomiky medzi krajinami.

Organizácia Spojených národov (OSN) klasifikuje všetky krajiny sveta do jednej z troch kategórií: rozvinuté ekonomiky, ekonomiky v transformácii a rozvojové ekonomiky. Zloženie týchto kategórií je určené tak, aby odrážalo základné ekonomické podmienky

⁴ CIRS. Nouriel Roubini. Horizons : The Populism Issue. [online]. Cirsd.org, 2020. č.1, s.130-139. [cit. 2020-2-24]. ISSN: 2406-0402. Dostupné na: <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-winter-2020-issue-no-15/the-specter-of-deglobalization-and-the-thucydides-trap>

⁵ DANIELS, John D. – RADEBAUGH, Lee H. – SULLIVAN, Daniel P. *International Business : Enviroments and Operations*. 15. vyd. Harlow : Pearson Education Limited, 2015 896 s. ISBN10: 1-292-01679-5

krajiny. Niekoľko krajín (najmä ekonomiky v procese transformácie) majú vlastnosti, podľa ktorých ich môžu zaradiť do viac ako jednej kategórie, avšak na účely analýzy sa z kategórie vzájomne vylučujú. V rámci každej kategórie, sú niektoré podskupiny definované buď na základe geografického umiestnenia alebo na základe ad-hoc kritérií, napríklad ako podskupina „hlavných rozvinutých ekonomík“, ktorá je založená na základe Skupiny siedmich (G7). Geografické regióny pre rozvojové ekonomiky sú: Afrika, Východná Ázia, Južná Ázia, Západná Ázia a Latinská Amerika a Karibik.⁶

Existuje viacero príčin, ktoré stoja za súčasným stavom rozvojových krajín, ich korene je potrebné hľadať predovšetkým v minulosti. Počas kolonizácie došlo k ovládnutiu rozsiahlych území a k odčerpávaniu ich nerastného bohatstva. Vyspelé krajiny, na území dnešnej Európskej únie, ich politicky a ekonomicky ovládali a boli zamerané len na budovanie infraštruktúry aby lacné nerastné suroviny mohli bez ťažkostí smerovať do európskych krajín, čo zabránilo ich vývoju.⁷ Hospodárstvo rozvojových krajín preto bol závislé od koloniálnych mocností a splňali ekonomické požiadavky hlavne Francúzska, Holandska, Španielska, UK a Portugalska. Výrobná štruktúra rozvojových krajín uspokojovala iba vertikálny dopyt a zablokovala výrobu komplementárnych statkov ktoré by smerovali horizontálne do iných rozvojových krajín. Špecifickým problémom je jednoliata výrobná štruktúra, národné hospodárstvo krajín ktoré sú súčasťou ropného kartelu OPEC bolo zamerané na ťažbu ropy a zemného plynu a na expertovanie týchto surovín čo v značnej miere utláčal vývoj ostatných výrobných sektorov.⁸

Hoci po druhej svetovej vojne kolonialistický systém rozpadol, rozvojovým krajinám ostal iba chudoba a stagnácia. Treba však zdôrazniť, že za posledné roky tieto krajiny dosahujú najvyšší ekonomický rast. Jednou zo zásadných zmien v globálnej ekonomike za posledné storočie je to, že rozvojové krajiny dnes tvoria oveľa väčší podiel na globálnom príjme – viac ako polovicu podľa parity kúpnej sily. V polovici minulého storočia Spojené štáty americké a podobné silné ekonomiky tvorili najväčší podiel vo svetovom hospodárstve.

⁶ UN. World Economic Situation and Prospects : Statistical annex 2019. [online]. [cit. 2019-11-29]. Dostupné na internete: https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/WESP2019_BOOK-ANNEX-en.pdf

⁷ WORLD BANK. Rouis, Mustapha – Tabor, Steven R. Regional and Economic Integration in the Middle East and North Africa: Beyond trade reform [online]. In: Directions in development. Washington DC : The World Bank. 2013, 139s. [cit. 2019-12-2]. ISBN: 978-0-8213-9726-8. Dostupné na internete: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/12220/NonAsciiFileName0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁸ BALÁŽ, Peter. Medzinárodné podnikanie : na vlnu globalizácie sa svetovej ekonomiky : 5. vyd. Bratislava : Sprint dva. 2010 546 s. ISBN: 978-80-89393-18-3

Rozvojové krajiny napriek heterogénneho výkonu mali tendenciu k rýchlemu rastu čím prekonalí rozvinuté ekonomiky. V oblasti Blízkeho východu sú to najmä krajiny disponujúce ropným bohatstvom ktoré začali hospodársky rýchlejšie rásť. Príčinou tohto rastu je jednoznačne globálny populačný nárast a rastúci trend cenovej hladiny ropy.⁹⁻¹⁰

Ďalšiu základnú príčinu je potrebné hľadať aj v sociálno-ekonomickej oblasti a tiež v pôsobení vonkajších síl a záujmov. Špecifické postavenie v krajinách Blízkeho východu má Islam, často vystupuje ako významný ideologický a politický faktor. Islam je nielen náboženská doktrína s vlastným rituálom, ale aj systém spoločenskej morálky a praxe, teda návod na spôsob života.¹¹ Prorok islamského náboženstva, Mohamed, založil zjednotený štát na arabskom polostrove, kde predtým existovali početné nezávislé arabské kmene, stal sa v meste Medina politikom, zákonodarcom a sudcom, vojvodcom i zakladateľom novej spoločenskej organizácie. Nová islamská viera prekonávala všetky ostatné lojality a vytvorila novú politickú komunitu ktorá sa odzrkadľuje aj v novodobej politickej scéne i obchodnej stratégie a je dôvodom viacerých náboženských a politických konfliktov.¹²

1.2.1 Význam liberalizmu a protekcionizmu v zahraničnom obchode

Tradične, obchodné dohody sa zameriavajú na liberalizáciu obchodu s tovarom a službou prostredníctvom zníženie dovozných a vývozných kvót a zníženie tarifných štruktúr. Najúspešnejším príkladom je mnohostranná Všeobecná dohoda o clách a obchode (GATT), ktorá bola založená a podpísaná dvadsiatimi troma krajinami po druhej svetovej vojne v roku 1947. Úsilie vyjednávačov boli zamerané na odstránenie nežiadúcich dovozných bariér v iných krajinách. Nástupcom GATT je Svetová obchodná organizácia (WTO), vznikla v roku 1995 a jednou z najmladších medzinárodných organizácií. Zatiaľ čo WTO je pomerne mladý obchodný systém, GATT má viac ako 70 rokov. Za posledných 70 rokov došlo k mimoriadnemu nárastu svetového obchodu. Vývoz tovarov vzrástol v priemere o 6 % ročne. Tento rast obchodu bol silným motorom celkovej hospodárskej expanzie, vďaka dohode GATT, v priemere sa obchod zvýšil skoro dvakrát rýchlejšie ako

⁹ GAVALOVÁ, Viera – BAUMGARTNER, Boris. *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín*. Bratislava : EKONÓM, 2014. ISBN: 978-80-225-3844-2

¹⁰ KRUGMANN, Paul – OBSTFELD, Maurice – MELITZ, Marc. *International economics : Theory and Policy*. Veľká Británia : PEARSON, 2018 720 s. ISBN 978-1-292-21487-0

¹¹ SORBY, Karol R. *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971-1990)* : 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2011 265 s. ISBN: 978-80-225-3227-3

¹² SORBY, Karol, ml. *Arabi, islam a výzvy modernej doby* : Bratislava : Slovak Academic Press, 2007 234 s. ISBN: 978-80-8095-009-5

globálna ekonomika. GATT a WTO pomohli vytvoriť silný a prosperujúci systém. Je teda zrejmé, že integrácia svetového hospodárstva zvýšila životnú úroveň po celom svete.¹³

Obchodno-politické zameranie voči iným krajinám pre daného štátu je rozhodujúcim faktorom. Dôkazy sú o tom jasné. Žiadna krajina by nedosiahla súčasný hospodársky úspech, pokiaľ ide o zvýšenie životnej úrovne jej obyvateľov, bez toho, aby bola otvorená zvyšku sveta. Empiricky z toho vychádzajú dva typy zahraničnopolitického zamerania, a to: liberalizmus a protekcionizmus.

V prípade liberalizmu, ide o odstránenie, zníženie obmedzení alebo prekážok voľnej výmeny tovaru medzi národmi. Ekonómovia často považujú zmiernenie alebo eliminácie týchto obmedzení za kroky na podporu voľného obchodu.

Protekcionizmus je opakom liberalizmu. Zamedzuje obchodovanie s druhými krajinami určitými nástrojmi, medzi ktorých patria zavedenie tarifných a netarifných bariér. Cieľom protekcionizmu je ochrana proti nekalej konkurencii. V inom prípade dáva domácim spoločnostiam nového priemyslu čas rozvíjať svoje konkurenčné výhody.

1.3 Vývoj a história Európskej únie

Myšlienka európskej integrácie vznikla na konci šesťdesiatych rokov. Cieľom vytvorenia integrácie bolo zastaviť vojnové konflikty na území Európy. Európske krajiny sa začínali politicky a hospodársky zjednocovať v Európskom spoločenstve uhlia a ocele. Zakladajúcimi krajinami boli Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Luxembursko a Holandsko. Tovary pri vzájomnom obchodovaní neboli zaťažené clom a neskôr uzatvárali aj dohodu o spoločnej kontrole pri produkcii potravín. Počas sedemdesiatych rokov došlo k rozšíreniu spoločenstva. K spoločenstvu pristúpili krajiny ako Dánsko, Írsko, Spojené Kráľovstvo, Španielsko a Portugalsko. V roku 1986 došlo k podpísaniu jednotného aktu na základe ktorého členské krajiny si stanovili prístup spoločenstva k problematike cezhraničného obchodu. V deväťdesiatych rokoch došlo k vytvoreniu jednotného trhu ktorý sa vyznačuje štyrmi slobodami medzi ktoré patrí voľný pohyb tovaru, služieb, kapitálu a osôb a na základe Maastrichtskej zmluvy bola vytvorená EÚ.

K vytváraniu hospodárskej a menovej únie došlo po zrušení štyroch základných slobôd. Výborom európskych centrálnych bánk sa stala Európska centrálna banka. Mala za úlohu poskytovať poradenské služby štátom, ktoré boli stanovené Radou Európskej únie

¹³WTO. WTO in Brief. [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr_e.htm

s cieľom dosiahnutia menovej únie. Významnou etapou v histórii bola zriadenie Európskeho menového inštitútu, cieľom ktorého bolo posilniť integráciu medzi centrálnymi bankami. Po vytvorení Európskeho systému centrálnych bánk (ESCB) Rade EÚ rozhodla, že 11 členských štátov splnilo konvergenčné kritéria pre prijatie spoločnej meny euro. Nová mena bola primárne použitá v bezhotovostnom styku. Nová spoločná mena sa rýchlo stala stabilnou menou a po náhrade meny v hotovostnom styku eurom získala silnú pozíciu aj na globálnych finančných trhoch.

V posledných rokoch je dôležitým krokom smerom k skutočne silnej hospodárskej a menovej únie, banková únia, ktorá by v rámci zúčastnených krajín uplatnila pravidlá a stratégie konzistentným spôsobom. Potrebu bankovej únie dokázala finančná a globálna kríza v roku 2008, za účelom vytvorenia transparentnejšieho a bezpečnejšieho fungovania európskych bánk.¹⁴

1.4 Zahraničnoobchodná politika Európskej únie voči krajinám Blízkeho východu

EÚ predstavuje jedného z najvýznamnejších hráčov globálneho obchodu. Reaguje na meniace sa hospodárske prostredie a vo svojej obchodnej politike sa snaží o čoraz väčšiu otvorenosť a liberalizáciu obchodných tokov. Liberalizácia obchodu prináša výrazné zmeny, ktoré ovplyvňujú zahraničnoobchodnú politiku EÚ. Z hľadiska budúcnosti je tiež nesmierne dôležité prehlbovať tieto obchodné vzťahy s tretími krajinami.

EÚ koná na globálnej scéne jednotne a neuplatňuje viaceré samostatné obchodné stratégie. Obchodná politika je výhradnou právomocou EÚ od roku 1969. Znamená to, že právne predpisy v oblasti obchodu neprijímajú členské štáty, ale samotná EÚ, ktorá takisto uzatvára medzinárodné obchodné dohody. Ak sa dohoda týka oblastí zmiešanej právomoci, Európska Rada ju môže uzavrieť len po ratifikácii všetkými členskými štátmi. Lisabonská zmluva priniesla ďalšie zmeny v oblasti spoločnej obchodnej politiky, hlavne z hľadiska rozhodovacieho a schvaľovacieho procesu. V súlade s touto zmluvou bol od 1.12.2009 vytvorený Výbor pre obchodnú politiku (Trade Policy Committee - TPC). Jeho hlavnou úlohou zostáva zosúladiť rozhodovací mechanizmus obchodných rokovaní s tretími krajinami s pravidlami vnútorného rozhodovania v rámci EÚ. Členské štáty totiž v zmysle princípov spoločnej obchodnej politiky (SOP) stratili autonómiu v otázkach vonkajšej

¹⁴ EXPORT.SLOVENSKO.SK. Spoločná obchodná politika EÚ [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: <https://export.slovensko.sk/zaciname-s-exportom/spolocna-obchodna-politika-eu/>

obchodnej politiky, preto je úlohou TPC zabezpečiť ochranu záujmov členských štátov prostredníctvom ich obhajoby na tomto spoločnom fóre, ktorého predchodcom bol do konca roka 2009 Výbor 133. TPC je poradným orgánom Rady EÚ a je zodpovedný za multilaterálne obchodné záležitosti vzťahujúce sa na aplikáciu pravidiel WTO a prípravu negociačných pozícií vo vzťahu k tretím krajinám, ktoré nie sú členmi EÚ. V súčasnosti oblasť SOP upravujú články 206 a 207 Lisabonskej zmluvy.¹⁵

EÚ s krajinami Blízkeho východu vzájomne obchoduje už od počiatku kolonializmu (15. storočie). Únia uplatňuje spoločnú obchodnú stratégiu od 70. rokov voči krajinám Blízkeho východu. Dôvodom bol zachovanie vplyvu v regióne a udržanie si prístupu k nerastným surovinám, najmä ropy.

1.5 Euro – stredomorská asociačná dohoda

EÚ má podpísané a uzavreté viaceré preferenčné a nepreferenčné dohody, či už s jednotlivými krajinami alebo integračnými zoskupeniami. Jednou z nich je Euro-stredomorská asociačná dohoda. Do tejto partnerstva patrí Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Líbya, Maroko, Palestína, Sírnia, Tunisko a Turecko. Barcelonský proces sa začal v roku 1995 s cieľom posilniť vzťahy medzi EÚ a krajinami južného Stredomoria v rámci Euro-stredomorského združenia (EUROMED), ktoré prispieva k dosiahnutiu mieru a bezpečnosti v regióne. Regionálna spolupráca EUROMED sa v roku 2008 posilnila zriadením Únie pre Stredomorie (UfM), čím dodala združeniu nový impulz. K pôvodným partnerským štátom sa neskôr pridali aj Albánsko, Bosna a Hercegovina, Chorvátsko, Monako, Čierna hora a Mauritánia.¹⁶

Cieľom tejto únie je podpora mieru, stability a prosperity v celom regióne prostredníctvom štyroch kapitol spolupráce: politika a bezpečnosť, ekonomika a obchod, sociálna a kultúrna spolupráca, spravodlivosť a vnútro. Na tieto ciele nadväzujú konkrétne projekty ako napríklad vybudovanie a renovácia dopravnej infraštruktúry a energetiky so zreteľom na alternatívne zdroje, vylepšenie a očistenie životného prostredia. Kľúčovým projektom je aj Iniciatíva pre rozvoj podnikania Stredomoria, ktorá podporuje malé

¹⁵MHSR. Ciele spoločnej obchodnej politiky. [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: <https://www.economy.gov.sk/obchod/obchodne-vztahy-s-tretimi-krajinami/spolocna-obchodna-politika-eu/ciele-spolocnej-obchodnej-politiky>

¹⁶EC. Mediterranean Neighbourhood. [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/environment/enlarg/med/ufm_en.htm

a stredné podniky pôsobiace v regióne. V rámci tejto spolupráce (UfM) vznikla aj Univerzita pre Euro-Stredomorie v Slovinsku.

1.6 Dohoda o hospodárskej spolupráci medzi ES a krajinami Perzského zálivu

Oblasť Perzského zálivu je pre EÚ oblasťou so zásadným významom. Pokrok spolupráce s Radou pre spoluprácu na Perzskom zálive (GCC) možno rozdeliť na viaceré fázy. Prvá fáza trvala od roku 1981 do roku 2001 s dôrazom na vytvorenie spoločnej obchodnej politiky. Druhá fáza začínala od roku 2002 s cieľom dosiahnuť voľnú obchodnú zónu a vo vybraných oblastiach zakladať špecializované inštitúty, ktorých cieľom bolo zjednodušenie colných postupov pre výrobky z krajín GCC. Dohoda z roku 2002 tiež umožnila voľný pohyb pracovnej sily a kapitálu v ktorejkoľvek krajine v EÚ-GCC.

GCC vyhlásil štatút colnej únie až v roku 2008 kvôli pomalej technickej práci uskutočnenej na vykonanie takýchto záväzkov. Členovia okrem toho nedávno schválili zrušenie vízovej povinnosti. Počet obchodných licencií udelených štátnym príslušníkom GCC (mimo každého členského štátu) predstavil 13 356 v roku 2005, takmer dvojnásobný počet z roku 1998. Obmedzenia týkajúce sa vlastníctva akcií a vlastníctva majetku občanmi GCC sa výrazne znížilo, čo viedlo k prudkému nárastu vnútrozemských kapitálových tokov.

Prvé spoločné ministerské stretnutie Európskeho spoločenstva (ES) s GCC sa konalo v roku 1985. Prebiehajúce rokovania viedli k podpísaniu dohody o spolupráci, ktorá nadobudla účinnosť v roku 1989. Očakávalo sa, že v najbližších rokoch obe strany sa dohodnú na vytvorení zóny voľného obchodu.¹⁷ Dohoda o voľnom obchode ani po 30 rokoch nie je podpísaná. Síce podporilo ju vyše 96 % poslancov Európskeho parlamentu v roku 2008, tým, že EÚ trvá na tom, aby krajiny GCC rešpektovali demokratické zásady a základných práv ustanovených vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv (UDHR). Navrhuje používanie eura, ako spoločnej meny vo všetkých typoch obchodných výmen medzi EÚ a GCC. Ďalej EÚ domnieva, že môže slúžiť vzorom pre GCC v transformačných fázach zo zreteľom na vytvorenie spoločného trhu a prijímanie spoločnej meny. Spoločným základným cieľom je teda uzavretie dohody o voľnom obchode, ktorá sa stane

¹⁷GRC. Valentina Kostadinova. What is the Status of the EU-GCC Relationship?. [online]. 2013. [cit. 2020-5-2]. Dostupné na internete: https://www.files.ethz.ch/isn/167338/EU-GCC_9227.pdf

najdôležitejšou medziregionálnou dohodou, avšak EÚ pripúšťa alternatívne prístupy v podobe bilaterálnych dohôd medzi jednotlivými štátmi a EÚ.¹⁸

1.7 Postavenie Blízkeho východu vo svetovom hospodárstve

V našej práci dávame z geografického hľadiska prednosť označeniu, Blízky východ (Near east), pred spojením Stredný východ. Sociálna a hospodárska Komisia pre západnú Áziu do tejto geografickej oblasti zaraďuje 18 krajín, čo zahŕňa aj krajiny severnej Afriky. Pre naše účely, sa budeme zaoberať krajinami, ktoré sa nachádzajú na tzv. arabskom východe „al-mašriq“ (Egypt, Sudán, Saudská Arábia, Jemen, Oman, Kuwajt, SAE, Izrael, Jordánsko, Libanon, Sýria, Irak), Irán, Turecko, Bahrain, Katar, Palestína, Afganistan a krajinami ktoré sú súčasťou GCC.

Krajiny Blízkeho východu podľa klasifikácií OSN patria medzi rozvojové krajiny. Pre väčšinu rozvojových krajín je príznačný veľmi nízky HDP na obyvateľa. Sú politicky, ekonomicky, demograficky a environmentálne jedným z najrýchlejšie sa transformujúcim regiónom sveta.¹⁹

Od roku 2011 došlo v tomto regióne k erupcii konfliktu v niekoľkých arabských krajinách. Najvýraznejšia bola „arabská jar“ viedla k sérii vojenských konfliktov v krajinách ako Sýria, Irak, Líbya a Jemen.²⁰

Národné hospodárstvo v rozvojových krajinách na Blízkom východe je postavené na zásobách nerastných surovín a obchodovaní s ropou a zemným plynom.²¹ Saudská Arábia, Kuvajt, SAE, Irak, Irán sú súčasťou ropného kartelu OPEC. Katar od 1. januára 2019 nie je členom ropného kartelu. Podľa súčasných odhadov, sa v členských krajinách OPEC nachádza 79,4% celosvetových ropných zásob, pričom veľkú časť ropných rezerv OPEC na Blízkom východe predstavuje 64,5% celkovej zásoby združenia.²²

¹⁸ EUR-LEX. Vzťahy EÚ s Radou pre spoluprácu v Perzskom zálive. [online]. 24.3.2011. [cit. 2020-5-2]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IP0109&from=HU>

¹⁹ UNCTAD. Country classification. [online]. [cit. 2019-11-17]. Dostupné na internete: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Classifications.html>

²⁰ MCKEE, Musa a kol. Demographich and economic material factors in the MENA region [online]. 3.10.2017 3. vyd. Dostupné na internete: http://www.iai.it/sites/default/files/menara_wp_3.pdf

²¹ OPEC. OPEC share of world crude oil reserves. [online]. 2018. [cit. 2019-11-17]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm

²² OPEC. OPEC Member Countries. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je preskúmať perspektívy vývoja zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu. Čiastkovým cieľom bakalárskej práce je identifikácia EÚ a krajín Blízkeho východu, ako regionálnych obchodných celkov a poskytnutie prehľadu o ich vzájomnom obchode. Nakoľko je skúmaná problematika rozsiahla, boli v práci stanovené aj ďalšie čiastkové ciele, ktoré dopomôžu k dosiahnutiu hlavného cieľa:

- systematizácia poznatkov v oblasti zahraničnoobchodnej politiky EÚ;
- zhodnotenie hospodárstva krajín južného Stredomoria a GCC podľa teritoriálnej a komoditnej štruktúry zahraničného obchodu;
- identifikácia významu vybraných komodít, ktoré sú predmetom vzájomného obchodovania;
- poukázanie na problémové oblasti islamských štátov ktoré majú zásadný vplyv na budúci vývoj vzájomnej obchodnej spolupráce.

3 Metodika práce a metódy skúmania

Na základe stanoveného cieľa objektom skúmania tejto bakalárskej práce je analýza perspektívy zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu. Vzhľadom ku komplexnosti problematiky, autor stanovil ďalšie čiastkové ciele.

K dosiahnutiu stanovených cieľov autor využíval množstvo výskumných metód, medzi ktorých patria hlavne analýza a syntéza. Odborné literatúry boli hlavným zdrojom informácii teoretickej časti. Množstvo internetových zdrojov a elektronických časopisov boli využité pri vypracovaní praktickej časti. Autor uskutočnil sekundárny zber údajov. Makroekonomické údaje o zahraničnom obchode sme získali prostredníctvom verejne dostupných databáz z internetu, predovšetkým z oficiálnych internetových a štatistických stránok EÚ, Svetovej banky (SB), Medzinárodného menového fondu (MMF), Svetovej obchodnej organizácie (WTO) a UNCTAD-u. Pri tvorbe tabuliek a grafov sme využili grafické a matematicko-štatistické metódy. Následné zozbierané štatistické a makroekonomické údaje sme roztriedili a spracovávali.

Metódu komparácie sme aplikovali pri porovnaní týchto údajov. Metódu indukcie a dedukcie sme použili na interpretáciu získaných štatistických údajov a vyhodnotenie spolupráce EÚ s krajinami Blízkeho východu a naformulovanie záveru.

4 Výsledky práce a diskusia

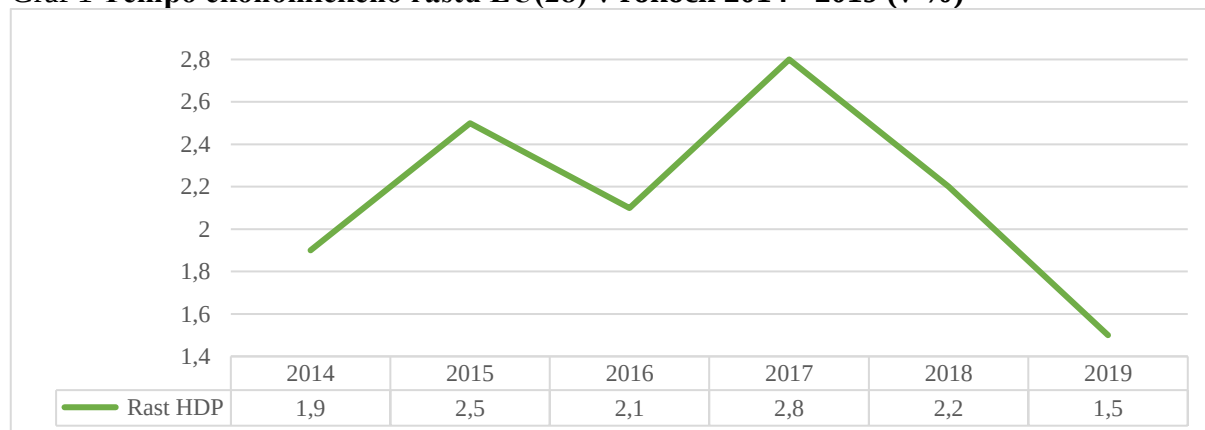
Táto kapitola sa venuje analýze zahraničného obchodu samotnej EÚ ako aj krajín južného Stredomoria a GCC. V podkapitolách sme si identifikovali a systematizovali teritoriálnu a komoditnú štruktúru ich zahraničného obchodu ako aj vzájomné obchodovanie vybraných krajín a integračných zoskupení.

4.1 Vývoj zahraničného obchodu Európskej únie

Európsku úniu dnes reprezentuje 27 krajín, ktoré patria medzi najbohatšie krajiny sveta a zároveň sú najväčšími zahraničnými obchodníkmi, ktorých prítomnosť je dobre zakotvená v každom regióne. S 6,9 % svetovej populácie predstavuje obchod EÚ so zvyškom sveta okolo 15 % svetového dovozu a vývozu. Od vzniku globálnej finančnej krízy do roku 2017, hospodárstvo Európskej únie kolísavo expandovalo, najmä vďaka striktnej monetárnej a mierne expandujúcej fiškálnej politike. Hospodárska aktivita v EÚ sa v druhej polovici roku 2018 ďalej spomalila, keďže rast globálnej ekonomiky a obchodu sa oslabil v dôsledku sprísnených podmienok financovania a v dôsledku oslabenia výrobného odvetvia, ktoré sa rozšírilo začiatkom roku 2019. Spomalenie bolo výraznejšie v eurozóne, keďže región je veľmi závislý nie len od vonkajšieho dopytu ale aj od množstva faktorov špecifických pre jednotlivé odvetvia hlavne v najväčších ekonomikách eurozóny. Ponurá nálada medzi výrobnými spoločnosťami v automobilovom priemysle v eurozóne sa rozšírila do rozvíjajúcej sa východnej Európy, nakoľko je tento región veľmi závislý od dopytu zo strany svojich západných obchodných partnerov, najmä Nemecka. Za týmto javom stojí rastúci protekcionizmus, sprísnené predpisy o emisiách v EÚ a nasýtení trhov s automobilmi. Pozitívom je však zdravý domáci dopyt v dôsledku neustále rastúcich miezd, ktorý udržiava rovnováhu v ekonomike. Najodolnejším hospodárskym sektorom proti cyklickým výkyvom sú služby v oblasti financií a IT ako aj v elektronickom obchode.²³

²³ EC. European Economic Outlook : Summer Interim. [online]. 8.2019. 10.2765/725153 [cit. 2019-12-7]. ISSN 24438014. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/publications/european-economic-forecast-summer-2019_en

Graf 1 Tempo ekonomického rastu EÚ(28) v rokoch 2014 - 2019 (v %)



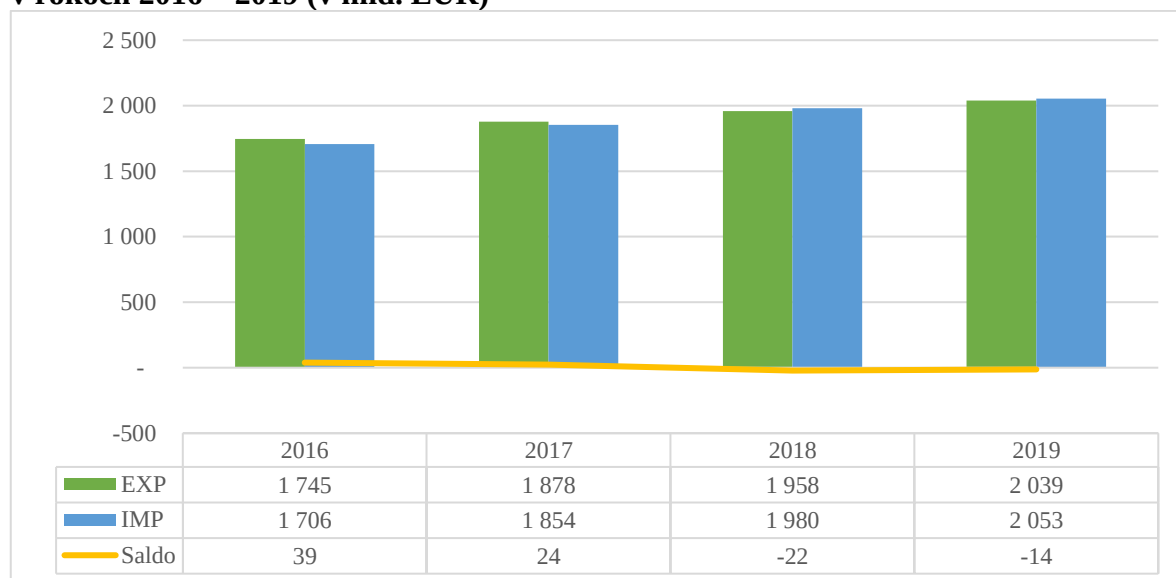
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov MMF DataMapper:

https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD

Údaje MMF v grafe 1 poukazujú na spomalenie rastu ekonomiky od spomínaného prepadu v druhej polovici roku 2018. Spomalenie je výraznejšie a to okolo 1,5 percentuálneho bodu medziročne. V roku 2017 dosiahla hospodárska aktivita EÚ 2,6 % rast, v ďalšom roku 2 % a v poslednom zaznamenanom roku 1,5%-ný rast. Konštatujeme, že EÚ v porovnaní s globálnym rastom HDP zaznamenala výraznejší pokles.

UK si dočasne polepšilo po relatívne volatilného prvého polroku 2019, ktorý bol spôsobený pripravovaním sa na odchod z Európskej únie.

Graf 2 Agregovaný extra export, extra import, saldo obchodnej bilancie EÚ(28) v rokoch 2016 – 2019 (v mld. EUR)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Podľa údajov z Eurostatu (graf 2) bolo saldo obchodnej bilancie počas sledovaného obdobia v prvých 2 rokoch aktívne no v nasledujúcich rokoch sa však obrátilo a import prevyšoval export. Pomerne stabilný vývoj obchodnej bilancie bol narušený v roku 2018, kedy americký prezident D. Trump začal otvorene hovoriť o možnosti zvýšenia ciel na európske automobily. Vtedajší predseda Európskej komisie, Jean-Claude Juncker, sa dohodol s D. Trumpom o výraznom zvýšení nákupov americkej geneticky modifikovanej sóje. Americký prezident upriamil pozornosť najmä na Čínu a v priebehu roka zaviedol na čínske výrobky, hlavne na elektrické zariadenia (smart hodinky), chemické výrobky a na výrobky z textilu vyše 250 mld. USD, na to Čínska ľudová republika (ČĽR) reagovala stopnutím nákupu americkej sóje. Kontroverzná politika D. Trumpa zamiešala dovtedy stabilne fungujúce obchodné vzťahy a narušovala globálne dodávateľské reťazce.²⁴

4.2 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie

Z celkového exportu EÚ do tretích krajín približne 22,05 % smeruje do USA, 11,04 % do ČĽR, 7,87 % do Švajčiarska, 4,45 % do Ruska a poslednou významnou krajinou do ktorého smeruje 3,63 % vývozu je Turecko. Z hľadiska celkového objemu importu z tretích krajín, na prvom mieste je ČĽR s podielom až 20,45 %, na dovoze produktov sa podieľali aj USA 14,32 % po ktorých nasleduje Ruská federácia s podielom 7,66 %, zo Švajčiarska pochádza 6,46 % dovozu a z Nórska 3,5 %.

Tabuľka 1 Vývoj ZO EÚ z hľadiska 10 najväčších exportných partnerov v rokoch 2016 – 2019 (v % a mld. EUR)

Rok	2016	2017	2018	2019
Export	1 049,1	1 135,1	1 192,4	1 259,6
Tempo rastu exportu	-	8,19 %	5,06 %	5,63 %
Import	1 145,6	1 224,2	1 298	1 364,5
Tempo rastu importu	-	6,68 %	6,02 %	5,13 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Poznámka: Exportní partneri: USA, ČĽR, Švajčiarsko, Ruská federácia, Turecko, Japonsko, Nórsko, Severná Kórea, Kanada, India

²⁴BUSINESSINSIDER. Bob Bryan. Trump just rampe dup tariffs on \$200 billion worth of Chinese good. Here are all the products that will get hit. [online]. 10.5.2019. [cit.2020-3-12]. Dostupné na internete: <https://www.businessinsider.com/trump-china-trade-war-list-of-goods-tariffs-2018-9>

V roku 2019 podiel exportu najväčších exportných partnerov EÚ predstavil 61,75 % (1 259,1 mld. EUR) z celkového objemu 2 039 mld. EUR. EÚ z desiatich najväčších exportných partnerov dovezol tovary v objeme 1 364,5 mld. EUR s 66,7% podielom na celkových importovaných tovaroch z tretích krajín. Tempo rastu exportu aj importu má mierne klesajúcu tendenciu. Tabuľka 2 zachytáva údaje o objeme dovezených a vyvozených tovarov z 10 najväčších importných partnerov EÚ.

Tabuľka 2 Vývoj ZO EÚ z hľadiska 10 najväčších importných partnerov (v mil. EUR)

Rok	2016	2017	2018	2019
Import	1 149	1 229,77	1 305,22	1 369,41
Tempo rastu importu	-	6,98 %	6,14 %	4,92 %
Export	1 023,45	1 108	1 162,19	1 227,13
Tempo rastu exportu	-	8,26 %	4,89 %	5,59 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Poznámka: Importný partneri: ČLR, USA, Ruská federácia, Švajčiarsko, Turecko, Japonsko, Nórsko, Severná Kórea, Vietnam

Tempo rastu exportu a importu zahraničného obchodu vybraných krajín (tabuľka 2) má podobný trend. Nemenej dôležití partneri sú aj ostatné krajiny do ktorých EÚ vyváža alebo z ktorých dováža produkty a služby. Blízky východ z historického pohľadu patrí medzi najstarších partnerov. Predstavuje geografickú oblasť cez ktorú Európania obchodovali s východnou Áziou cez strednú Áziu, prostredníctvom Hodvábnej cesty, na ktorej sa komodity obchodovali už od stredoveku.

4.3 Vývoj zahraničnoobchodných vzťahov EÚ a krajín Blízkeho východu

Podrobnejší prehľad o obchodovaní Európskej únie s krajinami BV je zaznamenaný v tabuľke 3.

Tabuľka 3 Ukazovatele vývoja ZO EÚ s krajinami BV v rokoch 2016 - 2019 (v % a mil. EUR)

Rok	2016	2017	2018	2019
EU28 celkový export	1 745,2	1 878,5	1 958,1	2 039,2
Podiel exportu	14,06 %	13,53 %	11,97 %	11,45 %
Otvorenosť voči krajinám BV	1,64 %	1,65 %	1,47 %	1,42 %
Export do krajín BV	245,4	254,1	234,3	233,4
Tempo rastu objemu exportu	-	3,57 %	-7,79 %	-0,40 %
Import z krajín BV	147,2	167,5	186,1	181,2
Tempo rastu objemu importu	-	13,81 %	11,10 %	-2,66 %
Saldo obchodnej bilancie	98,1	86,6	48,2	52,2
Obrat zahraničného obchodu	392,6	421,7	420,5	414,6

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Poznámka: Krajiny BV: Afganistan, Bahrajn, Egypt, Irak, Irán, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Libanon, Omán, Palestína, SAE, Saudská Arábia, Sudán, Sýria, Pakistan, Turecko

Z tabuľky 3 vyplýva, že počas sledovaného obdobia zaznamenala EÚ v zahraničnom obchode s vybranými krajinami Blízkeho východu značné výkyvy. Podiel agregovaného exportu EÚ do BV sa na celkovom exporte EÚ do všetkých krajín sveta pohybuje v rozmedzí 11 % až 14,6 %, čo predstavuje 233 – 245 mld. EUR. Tempo rastu objemu exportu a importu má klesajúcu tendenciu, čo je pochopiteľné vzhľadom k celkovému vývoju svetového hospodárstva. Avšak výkyvy v obchodovaní s krajinami Blízkeho východu na rozdiel od obchodovania s vyspelými krajinami, sú oveľa výraznejšie. Od roku 2016 sa tempo rastu objemu exportu zvýšilo o 3,57 % čo predstavuje nárast z 245 mld. EUR na 254 mld. EUR. V 2018 sa objem exportu znížil o 7,79 % a v ďalšom roku o 0,4 %. Medziročný rast v importe z krajín BV v roku 2017 dosahoval až 13,81 % čo predstavuje nárast z 147,27 mld. EUR na 167,55 mld. EUR. Miera zvýšenia je podobne vysoká aj v ďalšom roku, a to 11,1 % čo predstavuje 186,1 mld. EUR. Od roku 2018 do roku 2019 objem importu mierne klesol na 181,2 mld. USD. Tento vývoj možno vysvetliť poklesom cien ropy.

4.2 Zahraničnoobchodné vzťahy EÚ s krajinami južného Stredomoria

Nasledujúca kapitola bakalárskej práce je venovaná analýze vzájomného obchodovania EÚ a krajín južného Stredomoria. Je dôležité podotknúť, že oba regióny spolupracujú v rámci asociačnej dohody EUROMED.

4.2.1 Ekonomický profil krajín južného Stredomoria

Do regiónu južného Stredomoria patria krajiny severnej Afriky a západnej Ázie. Severná Afrika sa rozprestiera na sever od Sahelu a pokrýva takmer celú Saharu. Leží v blízkosti Európy a zo severu ju obmýva Stredozemné more. Ekonomika krajín južného Stredomoria je relatívne rozmanitá s rýchlo rastúcou populáciou. Krajiny južného Stredomoria sú zaradené medzi rozvíjajúce sa krajiny, okrem Izraela. Hospodársky rast je však veľmi nízky na to, aby uspokojil potreby rastúcej populácie. Svedčia o tom aj údaje MMF, podľa ktorých sa predpokladá, že po 2,1 % hospodárskom raste v roku 2019, sa ekonomika týchto krajín spomalí o 11,6 % v roku 2020 vrátane Líbye, ktorej ekonomika prepadne o 58,7 %. K oživeniu by malo podľa MMF dôjsť v roku 2021 s priemerným 16,7 %-ným medzročným nárastom, 80,7 % v prípade Líbye.²⁵

Tabuľka 4 Charakteristika krajín južného Stredomoria v roku 2018

Krajina	Populácia (v mil.)	Rozloha (v km ²)	HDP (v mld. USD)	HDP p.c. (v USD)	Inflácia	Doing Business
Alžírsko	42,2	2 381 740	173,7	4 114,70	2,0 %	157
Egypt	98,4	1 001 450	250,8	2 549	9,2 %	114
Izrael	88,8	22 070	370,5	41 715,80	0,8 %	35
Jordánsko	99,5	89 320	42,2	8 269,80	4,5 %	75
Libanon	6,8	10 450	56,6	7 241,70	6,1 %	143
Líbya	6,7	1 759 540	48,3	3 237	2,6 %	186
Maroko	3,6	446 550	117,9	2 032	1,9 %	53
Palestína	5,0	6 220	14,62	3 198,80	2,1 %	117
Syria	16,9	185 180	40,4	2 032,60*	36,7 %	176
Tunisko	11,6	163 610	39,8	3 447,50	7,3 %	78
Turecko	82,3	785 350	771,35	9 370,20	15,2 %	33

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Svetovej banky

<https://data.worldbank.org/>

Poznámka: Údaj označený * je z roku 2007

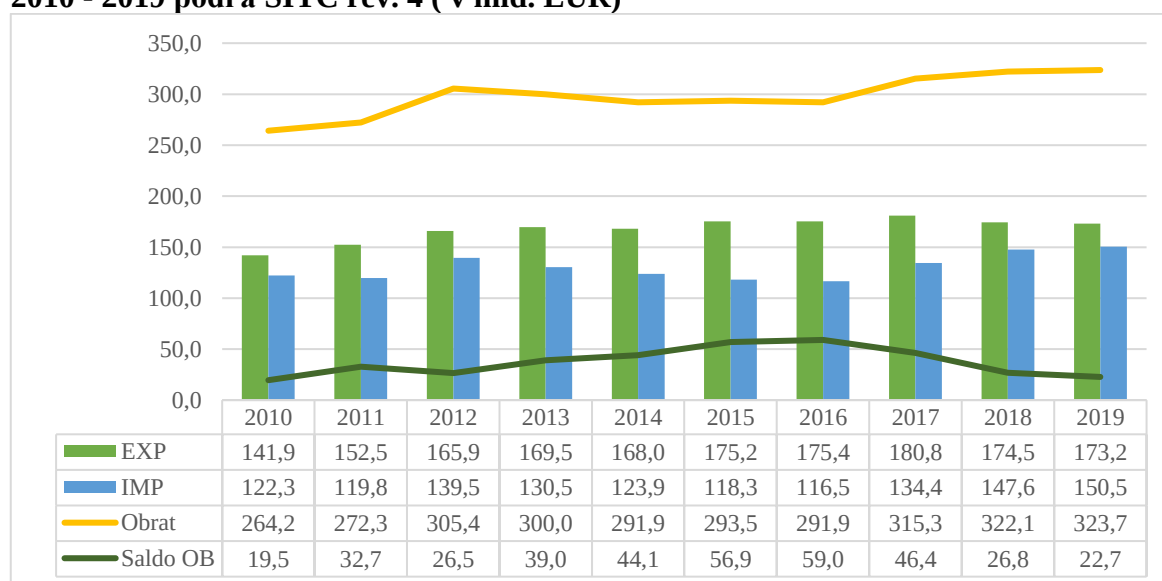
²⁵ IMF. Regional Economic Outlook : Middle East and Central Asia [online]. 10.2019. 0258-7440, 23s. [cit. 2020-4-15]. ISBN 9781513514000. Dostupné na internete: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/MECA/Issues/2019/10/19/reo-menap-cca-1019>

Priemerný HDP na obyvateľa v roku 2018 predstavil výšku 4 770,25 USD. Najvyššiu hodnotu dosiahol Izrael, čo predstavil 41 715,8 USD a najnižšiu Maroko (2 032 USD) v roku 2019.

4.2.2 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie s krajinami južného Stredomoria

Úroveň regionálnej hospodárskej integrácie v euro – stredomorskom (EUROMED) zoskupení zostáva jednou z najnižších na svete. Partnerstvo na úrovni asociačnej dohody zahŕňa všetky krajiny EÚ a južného Stredomoria. Po postupnom vytváraní oblasti voľného obchodu s jednotlivými krajinami, prebiehajúce obchodné rokovania sú zamerané na prehlbovanie vzájomného obchodovania, ktoré by vytváralo ďalšie príležitosti v rámci liberalizácie obchodovania s výrobkami poľnohospodárskeho priemyslu a služieb. Prioritou rokovaní je aj harmonizácia právnych predpisov pre uznávanie priemyselných výrobkov.²⁶

Graf 4 Vývoj zahraničného obchodu EÚ s krajinami južného Stredomoria v rokoch 2010 - 2019 podľa SITC rev. 4 (v mld. EUR)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_mainez&lang=en

Graf 4 poukazuje na neustály nárast objemu obchodovania s krajinami južného Stredomoria. Dovoz má podobnú tendenciu ako v prípade krajín GCC, a to vďaka poklesu ceny ropy medzi rokmi 2014 - 2016. Saldo obchodnej bilancie bolo aktívne počas celého

²⁶EC. Euro-Mediterranean partnership. [online]. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>

sledovaného obdobia. Priemerný medziročný rast celkového vývozu počas sledovaného obdobia predstavil 2 %, čo je o 1 % pomalší rast ako v prípade dovozu. V roku 2019 smerovalo do regiónu z celkového vývozu tovarov EÚ 8,4 %. 7,3 % dovozu EÚ smerovalo z tohto regiónu.

Medzi najvýznamnejších obchodných partnerov v rámci asociačnej dohody patrí tradične Turecko. V roku 2019 do Turecka smerovalo 39,5 % z celkového vývozu smerujúceho do tohto regiónu v objeme 68,3 mld. EUR, čo je nižšie o 1,3 % v porovnaní s rokom 2018. Druhým najväčším partnerom v rámci asociačnej dohody je Maroko do ktorého smeroval tovar v hodnote 23,4 mld. EUR v roku 2019, čo je o 870 mil. EUR vyššia hodnota oproti roku 2018. Izrael s podielom 11,6 % na celkovom vývoze EÚ smerujúceho do tohto regiónu sa stal tretou významnou krajinou v roku 2019. Nasleduje Egypt s podielom 11 %, Alžírsko s podielom 9,7 %, Tunisko (6,3 %), Libanon (3,3 %). Najvyššie pasívne saldo mala EÚ v roku 2019 s Líbyou (11,5 mld. EUR) a Tureckom (1,5 mld. EUR). Najvyššie aktívne saldo mala EÚ v roku 2019 s Egyptom (10,8 mld. EUR), Izraelom (7,11 mld. EUR) a Marokom (7,07 mld. EUR). Turecko je dominantnou krajinou aj z hľadiska dovozu so 46,3 %-ným podielom, ktorú ďalej nasleduje Alžírsko s 10,8 % podielom na vývoze. Maroko a Líbya majú podobný podiel. Izrael je piatym najväčším importérom s podielom 8,6 %, čo predstavuje v roku 2019 13 mld. EUR.

Islamské štáty a Izrael sú vo veľkej miere závislé od zahraničného obchodu s EÚ. Potvrdzuje to fakt, že priemerne 40 % vývozu týchto krajín smeruje práve do EÚ, respektíve 33,2 % ich dovozu pochádza z EÚ. Najzávislejšou krajinou je Líbya, ktorej 89 % vývozu smeruje do EÚ a 51 % tovarov dováža z EÚ. Tunisko a Maroko je na tom podobne, 69 % exportu oboch krajín smeruje do EÚ a 55 % ich dovozu tvoria európske tovary. Menej závislými krajinami je od zahraničného obchodu s EÚ Izrael, Libanon, Jordánsko a Palestína.

4.2.3 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie s krajinami južného Stredomoria

V roku 2019 sa do EÚ doviezol tovar zo stredomorských krajín v hodnote 150,5 mld. EUR. Celkový dovoz sa zvýšil o 2 % v porovnaní s rokom 2018, čo predstavuje skoro 3 mld. EUR. Hodnota vývozu EÚ z roku 2018 sa zvýšila o 1,26 mld. EUR

Tabuľka 5 Dovozné a vývozné komodity nomenklatúry podľa SITC rev.4 v roku 2019 (v % a mld. EUR)

Triedy SITC rev.4	Import	Podiel	Triedy SITC rev.4	Export	Podiel
Stroje a zariadenia (7)	43,5	29 %	Stroje a zariadenia (7)	62,8	36,3 %
Trhové a priemyselné výrobky (6+8)	42,1	28 %	Trhové a priemyselné výrobky (6+8)	41,1	23,7 %
Nerastné palivá (6)	38,2	25 %	Chemikálie (5)	28,2	16,3 %
Chemikálie (5)	12,1	8 %	Nerastné palivá (6)	14,4	8,3 %
Potraviny a nápoje (0+1)	9,8	7 %	Potraviny a nápoje (0+1)	13,0	7,5 %
Surové materiály, oleje a tuky (2+4)	3,5	2 %	Surové materiály, oleje a tuky (2+4)	8,0	4,7 %
Ostatné	1,0	1 %	Ostatné	5,4	3,2 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_mainez&lang=en

Z tabuľky 5 je zrejmé, že v roku 2019 boli dominantnými dovoznými komoditami stroje a zariadenia s 36,3 %-ným podielom na vývoze respektíve 29 %-ným podielom na dovoze. Objem importu strojov a zariadení stúpal najrýchlejšie počas sledovaného obdobia s 9 %-ným priemerom medziročne, a to vďaka Maroku. Celkový objem importu do Maroka sa od roku 2010 skoro zdvojnásobil a objem importu strojov a zariadení sa z Maroka štvornásobil, keď americká poľnohospodárska spoločnosť AGCO založila v Alžírsku podnik na výrobu traktorov značky Maasey Ferguson.²⁷ Objem celkového exportu strojov a zariadení Maroka v roku 2018 predstavil približne 10 mld. USD z čoho zhruba 80 % smeroval do EÚ. Druhou najväčšou položkou vývozu súčasne aj dovozu sú trhové a priemyselné výrobky, 28 %-ným podielom na dovoze, a 23,3 %-ným na vývoze. Priemerný medziročný rast objemu vývozu uhl'ovodíkov vykazuje pozoruhodných 7 %, pri objeme 14,4 mld. EUR. Najväčším dovozným partnerom nerastných palív je Líbya v hodnote 15,8 mld. EUR a Alžírsko v hodnote 15,4 mld. EUR. Pri dovoze a vývoze potravín a nápojov sledujeme 5 %-ný priemerný medziročný nárast počas desať rokov s aktívnou bilanciou. Najviac sa potraviny doviezli v roku 2019 z Turecka (2,5 mld. EUR) a Alžírska (2,2 mld. EUR).

²⁷AGCO. AGCO Grows Africa Presence with Establishment of Joint Venture in Algeria. [online]. 17.8.2012. [cit. 2020-4-15]. Dostupné na internete: <https://www.farm-equipment.com/articles/7828-agco-grows-africa-presence-with-establishment-of-joint-venture-in-algeria>

4.3 Zahraničnoobchodné vzťahy EÚ s Radou pre spoluprácu na Perzskom zálive

Táto kapitola sa venuje analýze zahraničného obchodu krajín GCC ako aj ich vzájomnému obchodovaniu.

4.3.1 Ekonomický profil krajín Rady pre spoluprácu na Perzskom zálive

Členmi GCC sú nasledujúce krajiny: Bahrajn, Kuvajt, Omán, Katar, Saudská Arábia a SAE. Na jednej strane majú rôzne tvary a veľkosti, ale ich ekonomika nie je v žiadnom prípade rovnaká. Niektoré z krajín GCC sú monarchiami s vysokou mierou centralizácie. Zdieľajú spoločnú vieru o islam a arabskú kultúru. Ich ekonomiky sú zamerané na ťažobný priemysel, zatiaľ sa vo veľkej miere spoliehajú na prácu imigrantov, súčasne však zamestnávajú väčšinu svojich vlastných štátnych príslušníkov vo verejnom sektore. Polovicu celkovej populácie na zálive tvoria migranti. V Katare je 95 % zamestnancov zahraničného pôvodu, v Kuvajte 86 %, v Ománe 81% v Bahrajne 73 % a v Saudskej Arábii 57 %.²⁸ Krajínám GCC chýbajú dodávky vody ako aj orná pôda.

Tabuľka 6 Charakteristika členských krajín GCC v roku 2019

Krajina	Populácia (v mil.)	Rozloha (v km ²)	HDP (v mld. USD)	HDP p.c. (v USD)	Inflácia	Doing Business
Bahrajn	1,5	778	37,74	24 050,8	2,1 %	43
Kuvajt	4,1	17 820	140,64	33 994,4	0,5 %	83
Omán	4,8	309 500	79,27	16 415,2	0,9 %	68
Katar	2,7	11 610	191,32	68 793,8	0,3 %	77
Saudská Arábia	33,6	2 149 690	786,52	23 339	3 %	62
SAE	9,6	83 600	414,17	43 005	3 %	16

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_mainez&lang=en

Hospodársky rast v štátoch GCC sa v roku 2019 výrazne prepadol. Medziročný rast z roku 2018 na rok 2019 predstavoval 1,4 %. V predchádzajúcom roku medziročný rast (17/18) predstavoval výrazne vyššie percento, a to 2,5 %. Podľa predpovedí MMF v roku 2020 hospodársky rast krajín GCC predstavovať 0,4 %, čo by bol veľmi optimistický až nereálny scenár vzhľadom k aktuálnemu stavu globálnej ekonomiky, ktorá je zastrašená pandémiou COVID-19. Po týchto skutočnostiach sa predpovede MMF zmenili a predpokladajú, že ekonomiky GCC zaznamenajú negatívny rast reálneho HDP o 2,9 % a to

²⁸GM. Gulf Labour Markets and Migration. [online]. 8.10.2013. [cit. 2020-4-15]. Dostupné na internete: <https://gulfmigration.org/media/graphs/GLMM%20-%20Website%20-%20GCC%20Graph%208%20-%2008%20Nov%202013.pdf>

vd'aka rekordne nízkym cenám ropy crude. Podľa predpovedí MMF sa ekonomiky v regióne postupne zotavia v rokoch 2021-2022, čo je pomerne úzky časový úsek.²⁹

4.3.2 Inštitucionálna charakteristika členských krajín GCC na základe viacfaktorového indexu

Táto podkapitola je zameraná na analýzu svetových indikátorov verejnej správy (World Governance Indicators) Svetovej banky z roku 2018 v krajinách GCC. Indikátory verejnej správy informujú o šiestich všeobecných oblastiach, do ktorých patrí: efektivita vlády, kontrola korupcie, politická stabilita a absencia terorizmu, kvalita regulátorov, sloboda prejavu a právny štát.

V SAE sme identifikovali pozitívne extrémne hodnoty v oblasti efektivity vlády, pri ktorom dosahuje hodnotu percentilu t.j. 90,39. V tejto oblasti medián regiónu v roku 2018 bol 61,29 %, v roku 2010 63,42 %. Najnižšiu hodnotu percentilu dosahoval v roku 2018 Kuvajt t.j. 49,51. SAE mal najlepšiu hodnotu percentilu aj v oblasti kontroly korupcie t.j. 83,65, medián v tejto oblasti je 64,18 %. Najnižšiu hodnotu vykazoval Kuvajt t.j. 45,19 %. Treťou oblasťou ktorou SAE prevyšuje medián tohto regiónu je indikátor politickej stability a absencie terorizmu pri ktorej dosahuje percentil 71,42. Medián regiónu predstavuje 60,42 %. Bahrajn dosahuje minimum t.j. 17,14. Štvrtou oblasťou ktorou SAE prevyšuje medián je oblasť kvality regulátorov pri ktorej dosahuje percentil 79,80. Medián tejto oblasti je 66,34 %. Najnižšiu hodnotu percentilu dosahuje Saudská Arábia t.j. 53,36. Piatou oblasťou, ktorou SAE prevyšuje svoje susedské krajiny je oblasť práva vlády. Hodnota percentilu v tomto prípade je 77,40, hodnota mediánu je 67,3 %. Najnižšiu hodnotu percentilu dosahuje Saudská Arábia t.j. 58,65. Najhoršou oblasťou je sloboda prejavu a voľby. Medián má u regiónu GCC hodnotu 16,00 %. Najhoršie je na tom Saudská Arábia s percentilom 5,91. Najlepšiu hodnotu percentilu má Kuvajt 30,54.³⁰

²⁹IMF. IMF Data Acces to Macroeconomic and Financial Data. [online]. [cit. 2020-04-18]. Dostupné na internete: <https://data.imf.org/?sk=4CC54C86-F659-4B16-ABF5-FAB77D52D2E6>

³⁰WORLD BANK. Worldwide Governance Indicators. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#>

Tabuľka 7 Indikátory verejnej správy krajín GCC v roku 2018 (v percentiloch)

Indikátor	SAE	Katar	Saudská Arábia	Omán	Bahrajn	Kuvajt	Medián
Kontrola korupcie	83,65	77,40	65,87	62,50	51,44	45,19	64,18 %
Efektivita vlády	90,38	74,52	64,90	60,10	59,62	49,52	62,50 %
Politická stabilita	71,43	69,05	28,57	68,57	17,14	52,38	60,47 %
Kvalita regulátorov	79,81	70,67	53,37	64,90	67,79	54,33	66,34 %
Práva vlády	77,40	75,48	58,65	68,27	66,35	60,10	67,30 %
Sloboda prejavu a voľby	5,91	14,29	5,91	19,70	10,84	30,54	16,00 %

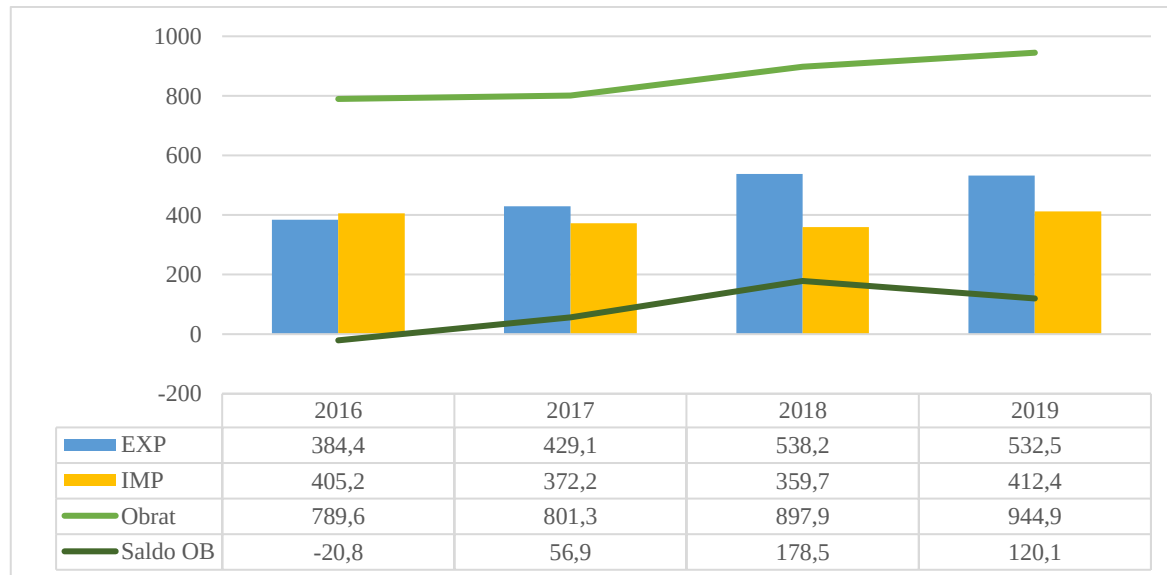
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Svetovej banky:

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#>

4.3.3 Vývoj zahraničného obchodu členských krajín GCC

V roku 2018 vývoz krajiny GCC vzrástol o 25 % v porovnaní s rokom 2017 a v roku 2019 o -1,1 %, teda značný význam mal na tvorbe HDP týchto krajín. Daný graf poukazuje na neustály nárast obratu zahraničného obchodu. Saldo obchodnej bilancie sa premenilo zo zápornej hodnoty na kladnú a v roku predstavilo 178,5 mld. EUR, čo naznačuje fakt, že export vo významnej miere prevyšoval import.

Graf 4 Vývoj zahraničného obchodu členských krajín GCC (v mld. EUR)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Svetovej banky:

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD>

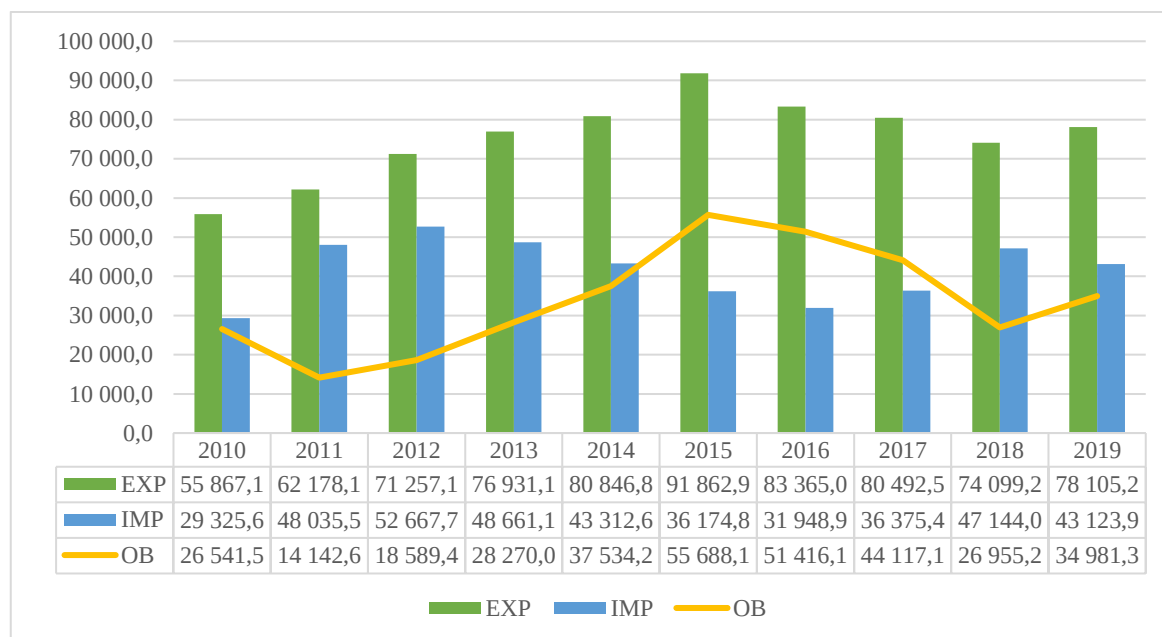
Z hľadiska teritoriálnej štruktúry krajiny GCC najviac obchodujú s ich východnými susedmi. Medzi najvýznamnejších obchodných partnerov GCC patria najväčšie ekonomiky Ázie. V roku 2019 ČĽR obsadila prvé miesto s podielom 16,8 % na celkovom zahraničnom obchode GCC, čo predstavilo 158,6 mld. EUR, India na tretom mieste s podielom 9,8 %

(92,4 mld. EUR), Japonsko 8,7 %, Južná Kórea 5,7 %, Singapur 2,7 %. So západných krajín je EÚ najvýznamnejším obchodným partnerom s podielom 13,7 %, čo predstavuje 129 mld. EUR a obsadzuje druhé miesto najväčšieho obchodného partnera GCC. Nemenej významným partnerom je aj USA s podielom 6,6 % na celkovom obchode, čo predstavuje 61,9 mld. EUR.

4.3.4 Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Európskej únie s krajinami GCC

Šesť členských krajín Rady pre spoluprácu na Perzskom zálive (Bahrajn, Kuvajt, Omán, Katar, Saudská Arábia a SAE) predstavuje z hľadiska obchodu EÚ dôležitý región. V roku 2015 bol tento región štvrtým najväčším vývozným trhom EÚ, s absolútnou výškou exportu 91,8 mld. EUR, čím predbehol Turecko, Ruskú federáciu, Japonsko a ďalších významných partnerov EÚ. V nasledujúcom roku región obsadil štvrté miesto. V posledných troch rokoch sa objem exportu z EÚ do regiónu GCC klesol, ale udržal svoje miesto medzi desiatimi najväčšími exportnými partnermi. Z hľadiska importu GCC obsadil v roku 2012 siedme miesto s objemom dovozu 52,6 mld. EUR. Počas nasledujúcich rokov tiež udržal silné siedme miesto až do roku 2015, no stále patrí do prvej desiatky najvýznamnejších importných partnerov EÚ. Celková ročná hodnota obchodu s krajinami GCC sa oscilovala s pomerne menšími výkyvmi v rozmedzí 110,2 až 125,5 mld. EUR. počas desiatich rokov. V roku 2019 predstavoval objem zahraničného obchodu 121,2 mld. EUR. Rozdiel medzi celkovou hodnotou vývozu a dovozu v tomto časovom intervale poukazuje na aktívnu obchodnú bilanciu.

Graf 5 Zahraničný obchod EÚ s krajinami GCC v rokoch 2010 – 2019 (v mil. EUR)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=DS-016894&lang=en>

Graf 6 poukazuje na neustály nárast exportu EÚ do krajín GCC až do roku 2015, keď objem celkového vývozu predstavoval 91,8 mld. EUR. Po vyvrcholení objemu exportu do roku 2018 mierne klesol. V roku 2019 pozorujeme nárast celkového objemu exportu EÚ do krajín GCC s medziročným rastom až 4 mld. EUR. Dynamika importu je menej konzistentná. Najmenšie hodnoty objemu importu EÚ vykazovala v rokoch 2010 a 2016, čo predstavovalo 29,3 a 31,9 mld. EUR. Po globálnej ekonomickej a finančnej kríze objem importu z krajín GCC začal rapídne rásť a to najmä v dôsledku rastu cien nerastných surovín hlavne minerálnych olejov. Vyšší objem exportu v porovnaní s objemom importu vypovedá o aktívnej obchodnej bilancie a svedčí o tom ako sa vzťahy medzi EÚ a GCC skutočne posilnili mimo dohody o voľnom obchode.

SAE sú najvýznamnejším exportným partnerom EÚ, v roku 2019 objem ich dovozu predstavoval vyše 29,8 mld. EUR. Nasleduje Saudská Arábia (26,4 mld. EUR) a Katar (11,3 mld. EUR). Nemenej významnými obchodnými partnermi EÚ sú aj ďalšie krajiny regiónu GCC. Objem exportu Ománu, Kuvajtu a Bahrajnu do EÚ spolu v roku 2019 predstavoval 10,3 mld. EUR. Z hľadiska importu z krajín GCC je v roku 2019 na prvom mieste Saudská Arábia, z ktorej objem importu predstavoval 26 mld. EUR a zároveň táto krajina aj v predošliach rokoch obsadila prvé miesto spomedzi ostatných krajín GCC. Zo SAE

prichádzalo tovar v hodnote 7,2 mld. EUR v roku 2019, z Kataru 5,8 mld. EUR a Kuvajtu 2,5 mld. EUR. Objem importu Bahrajnu Ománu do EÚ, ktorých objem i nedosahoval jednu miliardu EUR, spolu predstavil 1,38 mld. EUR.

4.3.5 Komoditná štruktúra zahraničného obchodu EÚ s krajinami GCC

V roku 2019 sa do EÚ z členských štátov GCC doviezol tovar v hodnote 43,1 mld. EUR. V porovnaní s rokom 2018 sa zvýšil celkový dovoz o 9,3 %. V roku 2019 sa z EÚ vyviezol tovar do členských štátov GCC v hodnote 78 mld. EUR, pri medziročnom náraste o 5,1 %.

Tabuľka 8 Najvýznamnejšie dovozné a vývozné komodity EÚ z krajín GCC v roku 2019 (v % a mld. EUR)

Triedy colného sadzobníka	Objem importu	Podiel	Triedy colného sadzobníka	Objem exportu	Podiel
V - Nerastné výrobky	31,81	73,8 %	XVI – Stroje, prístroje a elektrické zariadenia	19,98	26 %
VII - Plasty, kaučuk a výrobky z nich	2,59	6,0 %	XVII – Vozidlá, lietadlá, plavidlá a dopravné zariadenia	12,5	16 %
VI - Výrobky chemického priemyslu	2,32	5,4 %	VI - Výrobky chemického priemyslu a príbuzných priemyselných odvetví	9,966	13 %
XV - Základné kovy a výrobky z nich	2,24	5,2 %	XXII - Nešpecifikované	4,17	5 %
XIV - Perly, drahé kovy a výrobky z nich	1,35	3,1 %	IV - Potraviny, nápoje a tabakové výrobky	3,95	5 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu:

<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/statistics/regions/#euro-mediterranean-partnership>

Z tabuľky 8 je zrejmé, že v roku 2019 až 73,9 % importu EÚ z krajín GCC pripadlo podľa tried Harmonizovaného systému (HS) nerastným surovinám, hlavne rope. Podľa kapitoly HS 27, t.j. nerastné palivá a oleje, sa najviac tovarov importovalo zo Saudskej Arábie v hodnote 21,58 mld. EUR. Na druhom mieste je Katar v hodnote 4,52 mld. EUR, ďalej nasleduje SAE (2,81 mld. EUR), Kuvajt (2,24 mld. EUR), Bahrajn (0,312 mld. EUR) a Omán (0,263 mld. EUR). Z celkového importu tovarov kapitoly HS 27, 26,8 % smeruje do Francúzska, 15,6 % do Holandska, 15,3 % do Talianska a 14,9 % do Španielska. Päť najvýznamnejších importných položiek tvorilo 93,5 % celkového importu EÚ z krajín GCC. Najpozoruhodnejší rast v importe dosiahli položky ako nerastné suroviny, na štvorročnom horizonte vyše 10 mld. EUR a základné kovy a výrobky z nich vyše 1 mld. EUR. Položka plasty a výrobky z nich klesli najviac, a to o 0,5 mld. EUR. V roku 2019, 26 % exportu

pripadalo na vývoz triedy HS XVI, a to na stroje, prístroje a elektrické zariadenia, čo predstavil 19,9 mld. EUR, z toho. Objem týchto vývozných komodít má mierne klesajúcu tendenciu vďaka pokroku vo vývoji elektrických zariadení. V roku 2019 sa Francúzsko stalo najväčšou vývoznou krajinou tejto tovarovej triedy s 22,2 % podielom, ktorým predbehol Nemecko (21,7 %), Holandsko (15,6 %), Taliansko (11,6 %) a Švédsko (5 %). Hodnota vývozu Nemecka z roku 2016 klesla o viac ako 30 % na rok 2019. V roku 2016 predstavoval export elektrických zariadení 21,5 mld. EUR a v porovnaní s rokom 2019 objem vývozu klesol o 7,4 %. Na druhej strane hodnoty exportovaných chemických produktov, najmä produktov vyrábaných z ropy sú počas sledovaného obdobia viac-menej nemenné. V roku 2019 predstavovali vývoz v hodnote 9,96 mld. EUR. Čo sa týka vývozu osobných a prepravných vozidiel kapitoly 87 nomenklatury HS, sú najvýznamnejšími exportérmi Nemecko s 57 % podielom na celkovom vývoze, z čoho 22 % smerovalo do SAE a 20 % do Saudskej Arábie, ďalej Taliansko s 9 % podielom, Slovensko (6 %) a Francúzsko (4 %).

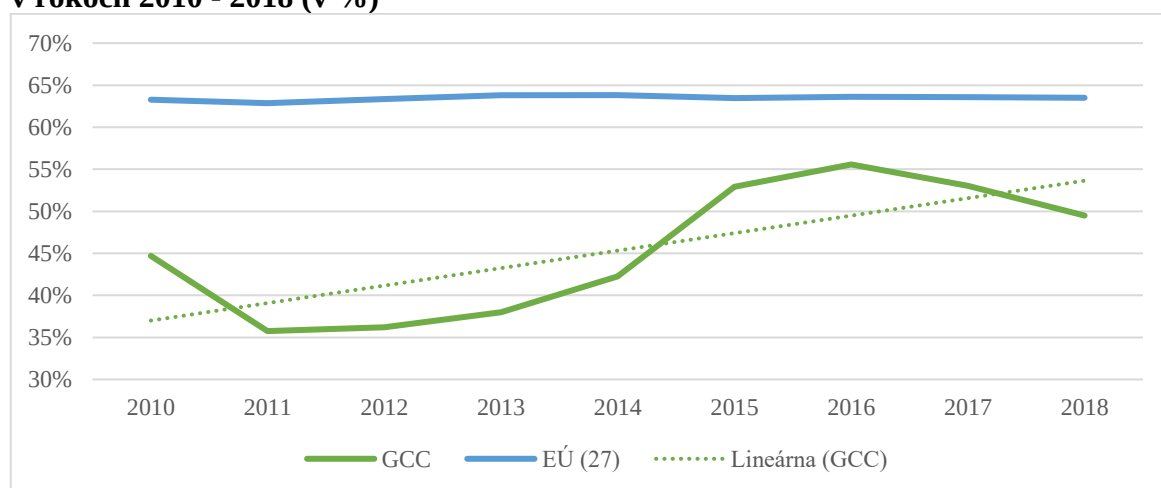
4.3.6 Charakteristika ropy v kontexte hospodárskeho rastu

Napriek tomu, že SAE, Saudská Arábia a Kuvajt sú členmi ropného kartelu OPEC, nezdierajú spoločný ekonomický záujem svojich partnerov. Na rozdiel od ostatných členov, sa tieto krajiny snažia diverzifikovať svoje národné hospodárstvo a znížiť zraniteľnosť voči fluktuácii cien ropy. Ropa je komoditou, prinášajúcou výhody, nie len v podobe bohatstva v prípade jej vysokých cien. Členské krajiny GCC podľa HDP p.c. dosiahli priemerne 34 933 USD v roku 2018 v porovnaní s krajinami EÚ, ktoré dosiahli 35 814,63 USD, čo je veľmi vysoká hodnota v prípade GCC vzhľadom k ich populácii (GCC – 56,648 mil., EÚ – 446,82 mil.).³¹ Je samozrejmosťou, že lacnejšia ropa škodí producentom z čoho vychádzajú ako „vítazi“ EÚ, USA, ČĽR a ostatné importujúce krajiny. Na druhej strane stimuluje konvergenciu ťažiarových krajín k viac demokratickým a rozvinutým ekonomikám. O tom svedčí aj index T.R. Gurrho, Polity IV, ktorý zahŕňa informácie o charakteristikách režimov všetkých nezávislých štátov na základe bodovacieho systému, v ktorom hodnota -10 znamená úplnú autokraciu a hodnota 10 úplnú demokraciu. V prípade, ak bola daná krajina súčasťou inej krajiny v podobe jej kolónie, hodnota je -20. Pred 30 rokmi boli krajiny GCC boli autokratické, okrem Kuvajtu a SAE, ktoré boli hodnotené s -8 bodmi. Na prelome storočia, v prípade Kuvajtu, hodnota indexu dosahovala -7, SAE -8, Bahrajn, Omán -9 a

³¹ WORLD BANK. Databank Indicator. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

ostatné -10. V roku 2007 hodnota indexu Polity IV Bahrajnu dosahovala -5 bodov. Údaje zaznamenané v posledných rokoch vo všeobecnosti potvrdzujú, že krajiny GCC sa stali menej autoritatívnym, v priemere hodnota dosahuje -8 bodov.³² Príklon k demokratizácii zohráva úlohu aj pri riešení niektorých štrukturálnych otázok. Uľahčuje napríklad diplomatickú agendu a pomáha pri manévrovaní zahraničnoobchodnej politiky zoskupenia krajín GCC. Ďalšia pozitívna konzekvencia lacnej ropy spočíva v tom, že krajiny si musia istým spôsobom vykryť svoje finančné straty, čo motivuje vytvoriť vyššiu pridanú hodnotu v prípade poskytovaní služieb. Existuje totiž konsenzus, ktorý spája služby s hospodárskym rastom. Rovnako v prípade liberalizácie obchodu so službami, čo vedie k prenosu know-how a technológií z jednej krajiny do druhej.

Graf 6 Podiel služieb s pridanou hodnotou na tvorbe HDP v krajinách GCC a EÚ v rokoch 2010 - 2018 (v %)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Svetovej banky:
<https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS>

Lineárna trendová spojnice na grafe 7 počas skúmaného obdobia poukazuje na to, že význam obchodu v sektore služieb v krajinách GCC dlhodobo rastie. Finančná kríza mala tvrdý dopad najmä na rozvojové krajiny. Podiel poskytovaných služieb na HDP v roku 2010 predstavil 45 %, podiel v nasledujúcom roku klesal na 35 % a do roku 2015 vyšplhala na 56 %. Krajiny EÚ stabilne zachovali hodnotu na 64 %. Hodnota vývozu služieb v GCC vzrástla medziročne v priemere o 12 %, zatiaľ čo v EÚ o polovicu menej. Konštatujeme, že služby by mali byť mimoriadne dôležitou a rýchlo rastúcou súčasťou hospodárstiev GCC. Podiel služieb z celkového vývozu krajín GCC do zahraničia, priemerne 13 %, nepresahuje ani

³²SYSTEMICPEACE. Polity IV Individual Country Regime Trends. [online]. [cit. 2020-4-15]. Dostupné na internete: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>

podiel služieb na celkovom podiele vývozu šiestich členských štátov EÚ (Bulharsko, Česká republika, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko), ktorí sa naposledy pridali k EÚ a zároveň sú mimo Eurozóny.

Relatívne veľký nárast v produkcii a vývoze tovarov s vysokou mierou pridanej hodnoty zaznamenali SAE. Sú jednoznačným vývozným lídrom v tomto segmente v Perzskom zálive s najvyššou hodnotou vývozu vyše 3,02 mld. USD v roku 2018. Druhým najväčším vývozcom je Saudská Arábia (0,285 mld. USD)³³. Agregovaný podiel vyvozených tovarov s vysokou mierou pridanej hodnoty na celkovom exporte krajín GCC sa počas poslednej dekády výrazne zvýšil. Z 0,05 % v roku 2010 na 0,91 % v súčasnosti. V roku 2016 súčet vyvozených high-tech tovarov z GCC rovnal iba 1 % vývozu high-tech tovarov z Nemecka. Samozrejme produkcia a vývoz high-tech tovarov rozvíjajúcich sa ekonomík je neporovnateľná s rozvinutými ekonomikami, ale odhalila nevyužitý potenciál menej rozvinutých krajín, hlavne v prípade krajín GCC, kde ropa prináša dostatok finančných zdrojov na investovanie do výskumu a vývoja a ľudského kapitálu.³⁴

4.3.6.1 *Konzekvencie fluktuácie cien ropy na krajiny GCC v minulosti a dnes*

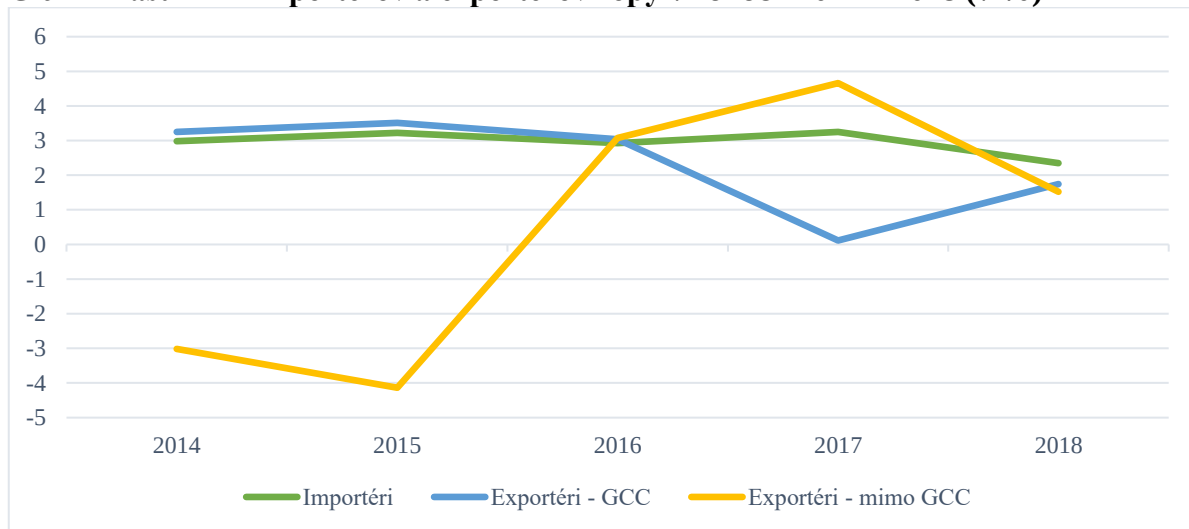
Krajiny Blízkeho východu a severnej Afriky sú prevažne závislé od exportu ropy a zemného plynu, čo ich vystavuje riziku fluktuácie cien, dôležitých energetických komodít. V dôsledku prudkého poklesu cien ropy v rokoch 2014 - 2016 zaznamenali spomalenie rastu ekonomických aktivít. Na konci roka 2008 cena ropy klesla na 53 USD. Hospodárske oživenie, ktoré sa začalo nasledujúci rok, vrátilo cenu ropy späť nad 100 USD do roku 2014, keď zaznamenala ďalší prudký pokles. Cena ropy klesla, zo 100 USD za barel v septembri na 50 USD za barel skoro zo dňa na deň. Finančná strata krajín Blízkeho východu a severnej Afriky sa kvôli lacnej ropy pohybovala okolo 390 mld. USD, čo predstavovalo 17,5 % ich HDP.³⁵

³⁴WORLDBANK. DataBank. [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD>

Do tejto tovarovej skupiny sú zaradené špičkové tovary s vysokou pridanou hodnotou a vysokou intenzitou výskumu a vývoja, ako napríklad letecký a kozmický priemysel, počítače, farmaceutický priemysel, vedecké prístroje a iné elektronické zariadenia. V tomto sektore ČĽR je svetovým lídrom s objemom vyše 654 mld. USD v roku 2017. Druhým najvýznamnejším svetovým exportérom je Nemecko s objemom 209 mld. USD, nasleduje Severná Kórea (192,7 mld. USD), USA (153,6 mld. USD) a Singapur (155,4 mld. USD).

³⁵ OPEC. Opec Daily Basket price. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/5818.htm

Graf 7 Rast HDP importérov a exportérov ropy v rokoch 2014 – 2018 (v %)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Svetovej banky:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

Poznámka: Importéri ropy: Egypt, Jordánsko, Libanon, Maroko, Pakistan, Sudan, Tunisko. Exportéri ropy: Alžírsko, Irán, Irak, Líbya, Jemen a GCC

Vývoj ekonomického rastu vybraných krajín je ilustrovaný na grafe 8, ktorý zachytáva rast HDP importérov a exportérov ropy. Autor rozdelil exportérov na krajiny ktoré sú súčasťou zoskupenia GCC a ktoré sú mimo GCC. Priemerný ekonomický rast krajín exportujúcich ropu, ktorých 65 % z celkového vývozu predstavuje ropa, klesol o viac ako 3 % oproti roku 2014 a z roku 2014 na rok 2015 o 4,1 %. Pokles ceny ropy mal miernejší dopad na ekonomický rast v krajinách GCC. Priemerne 55 % ich vývozu tvorí ropa, ale treba zohľadniť objem a rozmanitosť ich vývozu.

K poklesu ceny ropy v roku 2014 prispelo množstvo faktorov. Ekonomiky ako je ČĽR, ktorej rýchly rast a expanzia vytvorili v prvej dekáde nového storočia obrovský dopyt po rope, sa po globálnej ekonomickej kríze začali spomaľovať. ČĽR je podľa počtu obyvateľov najväčšou krajinou sveta, takže aj najmenšia zmena dopytu po rope mala výrazné cenové dôsledky. Ostatné veľké rozvíjajúce sa ekonomiky, ako napríklad Ruská federácia, India a Brazília, zažili podobné ekonomické trendy na začiatku 21. storočia - rýchly rast v prvej dekáde, po ktorom nasledoval oveľa pomalší rast po roku 2010. V poklese cien ropy zohrávali dôležitú úlohu aj krajiny USA a Kanada, ktoré zvýšili svoje úsilie na ťažbu ropy. Súkromné ropné spoločnosti začali ťažiť ropu z bridlicových formácií v severnej Dakote. Medzitým sa Kanada vydala na ťažbu z Albertovho ropného piesku, tretej najväčšej zásoby

ropy na svete. V dôsledku tejto miestnej výroby boli dve severoamerické krajiny schopné výrazne znížiť svoj dovoz ropy, čo vytvára ďalší tlak na zníženie svetových cien.

Činnosti Saudskej Arábie tiež prispeli k poklesu cien ropy v roku 2014. Krajiny Blízkeho východu, ktoré čelia rozhodnutiu medzi ponechaním cien a pokračovaním poklesu alebo postupovaní podielu na trhu znižovaním výroby v snahe znovu zvýšiť ceny smerom nahor, si udržali svoju stabilnú produkciu a rozhodli, že nízke ceny ropy ponúkajú dlhodobý úžitok viac ako zvyšovanie podielu na trhu. Nakoľko Saudská Arábia produkuje ropu tak lacno a drží najväčšie zásoby ropy na svete, môže dlhodobo zvládať nízke ceny ropy bez ohrozenia svojej ekonomiky. Naopak, metódy ťažby bridlicovej ropy, sú nákladnejšie, a preto nie sú ziskové, ak cena ropy klesne príliš nízko. Podporou nízkych cien ropy Saudská Arábia dúfala, že krajiny ako USA a Kanada budú kvôli nedostatočnej ziskovosti prinútené opustiť svoje nákladnejšie výrobné metódy.³⁶

Trh s ropou prešiel v výrazným obratom na konci roku 2014. Cena ropy sa znížila o 50 %. Neočakávaný pokles nútil krajiny regiónu, najmä exportujúce ropu, k prijatiu opatrení na zmiernenie dôsledkov na verejné financie a na platobné bilancie. Prijaté opatrenia nie sú zamerané len na zníženie výdavkov štátnych rozpočtov, ale aj na diverzifikáciu zdrojov národného dôchodku.³⁷ Ide o expanzívnu fiškálnu politiku, ktorej cieľom je zvyšovať hospodársky rast a znižovať nezamestnanosť prostredníctvom verejných rozpočtov. Fiškálna politika je viac-menej účinná len v krátkodobom období. Krajiny GCC v roku 2015 začali zvyšovať miestne dane a tarify za elektrinu a pohonné hmoty v rozsahu do úplného alebo čiastočného eliminovania rozdielov v cenách. Omán podľa odhadov so zvyšovaním taríf za elektrinu pre veľkých priemyselných spotrebiteľov dosiahol zníženie spotrebu na 20 %. Maroko a Jordánsko úplne odstránili dotácie na pohonné hmoty pomocou miestnej cenovej úpravy, a nespoliehal sa na nižšie medzinárodné ceny ropy. Egypt, Sudán a Tunisko zaviedli niekoľko ad-hoc diskrétnych zmien v miestnych cenách, ale zdržali sa umožnenia úplnej indexácie svetových cien. Väčšina krajín v roku 2016 opäť zvýšila ceny pohonných hmôt, vody a elektriny a avizovala ďalšie zvýšenie. V nasledujúcich rokoch sa cena ropy stabilizovala, ale nedosiahla predkrízovú úroveň.³⁸

³⁶ OBADI, Saleh Mothana. Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: vysoké riziká a väčšie neistoty. 1. vyd. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2016 344 s. ISBN 9788071442714

³⁷ OBADI, Saleh Mothana. Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: vysoké riziká a väčšie neistoty. 1. vyd. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2016 345 s. ISBN 9788071442714

³⁸ IMF. Regional Economic Outlook : Middle East and Central Asia. [online]. 10.2016. 0258-7440, 17s. [cit. 2019-12-6]. ISBN: 9781475543032. Dostupné na internete: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2016/mcd/eng/pdf/mreo1016.pdf>

Dnes (rok 2020) cena ropy zažíva historické minimum kvôli nízkym dopytom po rope v dôsledku šírenia COVID-19. V druhom kvartáli 2020 denný dopyt klesol o 12 mil. barelov v porovnaní s minulým rokom. Európske rafinérie čelia nadmernej ponuke v dôsledku poklesu dopytu zo západnej Afriky a latinskej Ameriky, rovnako ako silnejšej konkurencie zo strany amerických rafinérií. Navyše sa tiež predpokladá, že aj ázijský trh ostane počas roka slabším s letným vyvrcholením.³⁹

4.3.7 *Vývoj obchodu krajín GCC s výrobkami obranného priemyslu*

Arabské štáty Perzského zálivu sú a Blízkom východe a v Severnej Afrike v centre novej rovnováhy síl s dominanciou ozbrojených síl USA. Uprostred chaosu si členovia GCC rozšírili svoju medzinárodnú úlohu ako nikdy predtým. Rivalita sa prejavila nielen s ostatnými krajinami Blízkeho východu a Severnej Afriky ale aj vo vnútri aliancie.

Vojenskou silou sa pokúsili napadnúť výsledok „nevyriešiteľných“ vojenských konfliktov v Líbyi a Jemene. Siahli tiež za hranice, podporili islamské hnutia a potlačili skupiny odporcov moslimského bratstva a šiítov. Ozbrojené sily sunnitského islamského hnutia Kataru a Turecka sa spojili na získanie moci v krajinách ako Egypt a Tunisko. Sýria sa rýchlo stala frontovou líniou „proxy“ vojny medzi Saudskou Arábiou, Katarom a Iránom. V roku 2013 lídri GCC (Saudská Arábia a SAE) podporili vojenský puč a zosadili egyptského prezidenta Mohameda Morshiho, lídra podporovaného Katarom a Tureckom. Saudi, podporovaní niekoľkými štátmi GCC obvinili Katar z podpory terorizmu a podpory nepriateľa Saudskej Arábie, Iránu. Saudská Arábia uzatvorila 65 kilometrovú pozemnú hranicu s Katarom. Dovtedy cez túto hranicu prešiel 40 % potravín Kataru.⁴⁰ Konštatujeme, že vojenská nestabilita v regióne predstavuje vážne ohrozenie európskej hospodárskej a energetickej bezpečnosti. Konflikty v krajinách, v ktorých niektorí aktéri GCC majú rozhodujúce postavenie (Líbya a Jemen), môžu vyvolať ďalšie vlny utečencov smerujúcich do EÚ.

V súvislosti s konfliktom medzi USA a Iránom, ktorý ohrozuje bezpečnosť EÚ, Irán v roku 2015 podpísal dohodu a o jadrovom programe, nazývanú aj Spoločný akčný plán (JCPOA) s ČĽR, Francúzskom, Nemeckom, Ruskou federáciou, Veľkou Britániou a USA,

³⁹ OPEC. Monthly Oil Market Report. [online]. 5.2020. 11s. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm

⁴⁰ ECFR. A Gulf apart: How Europe can gain influence with the Gulf Cooperation Council. [online]. 25.2.2020. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na internete: https://www.ecfr.eu/publications/summary/a_gulf_apart_how_europe_can_gain_influence_with_gulf_cooperation_council

na základe ktorej boli zrušené hospodárske sankcie OSN voči Iránu výmenou za dlhodobé obmedzenie svojho nukleárneho programu, čím sa malo zabrániť nukleárnemu zbrojeniu. Prezident D. Trump v roku 2018 oznámil, že USA odstúpia z JCPOA a obnovia jadrové sankcie voči islamskému štátu⁴¹ Iránsky minister zahraničných vecí neskôr obvinil trojicu európskych signatárov z odstúpenia USA od JCPOA kvôli obavám z amerických 25 % sankčných ciel na autá z EÚ a označil to za strategickú chybu, nakoľko by nemali trestať Irán, ktorý dodržiaval všetky podmienky jadrovej dohody.⁴²

4.3.7.1 Štruktúra obchodovania krajín GCC

Za posledných päť rokov sledujeme rastúci trend v medzinárodnom transfere zbraní a vojenskej techniky, ktorý bol zaznamenaný v nedávno uverejnenej správe Štokholmského medzinárodného výskumného inštitútu pre mier (SIPRI), v ktorej prišlo k zisteniam, že najväčšími exportérmi zbraní boli USA, Ruská federácia, Francúzsko, Nemecko a ČĽR. Počas päťročného obdobia 2015 - 2019 v porovnaní s rokom 2010 - 2014 sa objem zvýšil o 5,5 %. Údaje Štokholmského inštitútu potvrdzujú, že najväčším importérom zbraní a vojenskej techniky v roku 2019 sa stal Blízky východ na čele so Saudskou Arábiou, ktorá je jednoznačne najväčším dovozcom zbraní na svete. Import Blízkeho východu sa zvýšil o 61 % medzi obdobím 2010 – 2014 a 2015 – 2019. Vyše 35 % globálneho vývozu zbraní smerovalo do krajín Blízkeho východu. Dovozy Saudskej Arábie sa zvýšil o 130 % v porovnaní s predchádzajúcim päťročným obdobím, čo predstavuje 13 % z celkového svetového exportu. Francúzsko je druhým najväčším exportérom zbraní Saudskej Arábie, Kataru a SAE. Francúzsko v roku 2019 vyvážalo tieto tovary v hodnote 1 mld. EUR do Saudskej Arábie pričom hlavnou položkou boli najmä hliadkové člny. Tieto námorné vojenské vybavenia sú využívané prevažne Saudskou vojenskou koalíciou v Jemene na blokovanie a kontrolovanie prístavov.⁴³ Katar v roku 2015 podpísal zmluvu s francúzskym výrobcom stíhačiek Dassault, týkajúcu sa dodávky 24 stíhačiek typu Rafale. Kúpa Rafale nadväzuje na predchádzajúci kontrakt stíhačiek typu Mirage F1, Alpha Jet a Mirage 2000 od

⁴¹ACA. The Joint Comprehensive plan of Action (JCPOA) at a Glance [online]. 5.2018. [cit. 2020-5-2]. Dostupné na internete: <https://www.armscontrol.org/factsheets/JCPOA-at-a-glance>

⁴² HN. Irán kritizuje európskych signatárov jadrovej dohody. [online]. 16.01.2020. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://hnonline.sk/svet/2073285-iran-kritizuje-europskych-signatarov-jadrovej-dohody>

⁴³SIPRI. Military expenditure. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/research/armament-and-disarmament/arms-and-military-expenditure/military-expenditure>

firmy Rafale. V roku 2017 bol kontrakt rozšírený o 36 stíhačiek. Druhá šarža bola dodaná v júli 2019 a tretia dodávka odletela z Bordeaux do Kataru v septembri roku 2019.⁴⁴

Ďalšiou významnou francúzskou firmou je Thales, ktorej činnosti siahajú okrem obranného priemyslu až do vesmírneho výskumu. V roku 2008 táto spoločnosť otvorila v Dubaji Integračné centrum, ktoré sa venuje najmä doprave a bezpečnosti. Hlavným programom tejto dcérskej spoločnosti v Dubaji je vybudovanie metra bez fyzicky prítomného vodiča.⁴⁵

Vražda saudského novinára J. Khashoggiho rozdelila EÚ na dve časti z hľadiska udelenia zbrojného embarga voči Saudskej Arábii v roku 2018. Poslanci Európskeho parlamentu ako aj kancelárka Nemecka Angela Merkelová vyzvali lídrov európskych krajín, aby dočasne pozastavili dodávky zbraní Saudskej Arábie, kým sa prípad nevyrieši ale v niektorých krajinách k úplnému pozastaveniu dodávok nedošlo. Francúzsko, Španielsko, Taliansko neudelili zbrojné embargo voči Saudskej Arábii. Nemecko predlžovalo svoje počiatočné zbrojné embargo o ďalších šesť mesiacov do septembra 2019 ale v skutočnosti vývoz sa zvýšil o 1 mil. EUR z roku 2018 na rok 2019. K úplnému pozastaveniu došlo v Dánsku, Holandsku a Fínsku. Rakúsko a Švédsko pozastavili vývoz zbraní ešte v roku 2017.⁴⁶

4.4 Perspektívy vývoja zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu

V poslednej kapitole bakalárskej práce priamo vysvetľujeme a označujeme perspektívy vzájomných obchodných vzťahov medzi EÚ a krajinami Blízkeho východu. Vzhľadom ku komplexnosti problematiky, rozdelil autor túto kapitolu na dve primárne podkapitoly. Prvá podkapitola sa zaoberá priamo krajinami južného Stredomoria a budúcemu smerovaniu vzájomných obchodných vzťahov. Druhá podkapitola sa venuje smerovaniu obchodných vzťahov EÚ s krajinami Perzského zálivu. Predchádzajúce kapitoly zaoberajúce sa vývojom obchodovania s regiónom BV jasne poukazujú na to, že oba regióny

⁴⁴ AAONS. New squadron is Rafale prize for Qatar. [online]. [cit. 2020-4-17]. Dostupné na internete: <https://www.arabianaerospace.aero/new-squadron-is-rafale-prize-for-qatar.html>

⁴⁵ THALES. Winning Hearts and Minds in Dubai. [online]. [cit. 2020-4-17]. Dostupné na internete: <https://www.thalesgroup.com/en/worldwide-transport/urban-mobility/references/winning-hearts-and-minds-dubai>

⁴⁶ EURONEWS. Jamal Khashoggi: EU divided over arms sales to Saudi Arabia six months after murder. [online] 2.4.2019. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://www.euronews.com/2019/04/02/jamal-khashoggi-eu-divided-over-arms-sales-to-saudi-arabia-six-months-after-murder>

sú odlišné nie len v štruktúre obchodovania s EÚ, avšak pri charakteristike zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu existujú aj určité silné a slabé stránky ktoré sú všeobecne aplikovateľné na všetky krajiny Blízkeho východu.

Medzi silné stránky môžeme zaradiť:

- rastúce vzájomné obchodovanie EÚ s krajinami Blízkeho východu,
- integračné procesy a prebiehajúce obchodné dohody,
- liberalizačné procesy obchodu krajín Blízkeho východu,
- rastúca adaptibilita malých a stredných podnikov v krajinách Blízkeho východu,
- sklon k demokratickejšiemu režimu, v ktorom veľkú úlohu zohráva aj EÚ.

Medzi slabé stránky môžeme zaradiť:

- úzku diverzifikáciu z hľadiska teritoriálnej a komoditnej štruktúry zahraničného obchodu krajín Blízkeho východu,
- absenciu a nedostatočnú kvalifikovanosť pracovnej sily Blízkeho východu,
- nízky podiel high – tech a sofistikovaných výrobkov a služieb na zahraničnom obchode,
- nedostatočnú previazanosť výskumu a vývoja so vzájomnou spoluprácou,
- riešenie politických konfliktov a prípadné nedorozumenie v hospodárskych záujmoch,
- nedostatočná ratifikácia UDHR zo strany krajín Blízkeho východu.

4.4.1 Budúce smerovanie vzájomných obchodných vzťahov s krajinami južného Stredomoria

Samotný vývoj vzájomných zahraničnoobchodných vzťahov EÚ a krajín južného Stredomoria je ovplyvnený niekoľkými základnými faktormi. Predikcia budúceho vývoja zahraničnoobchodných vzťahov je mimoriadne náročná. Z analytickej časti tejto práce vo všeobecnosti vyplýva, že krajiny južného Stredomoria z hľadiska obchodu sú veľmi závislé od EÚ ako celku, avšak smerovanie osobitných vzťahov je odlišné. Je zrejmé že krajiny južného Stredomoria majú zo spoločnej spolupráce väčšie hospodárske ale aj politické výhody ako EÚ, nakoľko sú tieto rozvíjajúce sa krajiny zaťažené rôznymi autoritatívnymi režimami a obyvatelia vnímajú EÚ ako dobrý príklad demokratického systému. Optimizmus

a nádej ktoré inšpirovali arabskú jar pred desiatimi rokmi, sa znovu prejavil v roku 2019 v podobe masívnych protestov v Libanone, Egypte a Alžírsku.⁴⁷

Tuniské hospodárstvo je hlboko ukotvené v EÚ. EÚ je najväčším obchodným partnerom Tuniska, ktorá sa podieľa 64 % na celkovom zahraničnom obchode Tuniska a 69 % vývozu Tuniska smeroval do EÚ v roku 2019. Prehlbená a komplexná dohoda o zóne voľného obchodu, ktorá bola iniciovaná v roku 2015, by mohla vyvrcholiť mierom vzájomných obchodných vzťahov. EÚ však aj naďalej trvá na tom aby s Tuniskom vytvorila rozsiahlu a komplexnú zónu voľného obchodu a s ďalšími krajinami akou je Líbya a Maroko.⁴⁸

Konštatujeme, že hospodárska spolupráca bude aj naďalej postavená hlavne na obchodovaní s poľnohospodárskymi strojmi a zariadeniami prichádzajúcimi z južného Stredomoria a na európskych automobiloch, ktoré tvoria najväčšiu časť objemu vývozu EÚ. Obchodovanie EÚ s Líbyou nemá vzhľadom k absencii vody na rozdiel od iných krajín potenciál zvýšenia vývozu alebo dovozu poľnohospodárskych výrobkov. Hlavným zdrojom príjmov štátneho rozpočtu Líbye je ropný a plynárenský priemysel. Vnímame, že existuje výrazný potenciál v prípade zvýšenia objemu vývozu do USA a ČLR, ale budovanie kratších dopravných spojení je do EÚ z hospodárskeho hľadiska oveľa efektívnejší.

Izrael a EÚ si udržiavajú mimoriadne úzke obchodné vzťahy. EÚ je najväčším obchodným partnerom Izraela a mala s touto krajinou rozsiahle obchodné väzby aj v minulosti. Izrael a EÚ dlhodobo spolupracujú v oblastiach ako poľnohospodárstvo, letectvo, výskum a vývoj vrátane nanotechnológií. Napriek tomu izraelský verejný diskurz často predstavuje EÚ ako oponenta z dôvodu názorových rozdielov v mierovom procese na Blízkom východe v súvislosti so stanoviskami k jadrovej dohode s Iránom. Odstúpenie USA od iránskej jadrovej dohody prinútilo Izrael prehodnotiť svoju politiku voči Iránu. Izrael zásadne zmenil svoju politickú orientáciu voči nepriateľskému režimu aby predišiel budúcim konfliktom, ktorou sa viac prikláňa k názoru USA ako k trojici európskych signatárov jadrovej dohody. Izraelčania považujú USA za dôležitého spojenca v úsilí o zastavení iránskych aktivít a zrušení JCPOA.⁴⁹

⁴⁷ TAR. Algeria: Who is the new president Abdelmadjid Tebboune?. [online]. 17.12.2019. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://www.theafricareport.com/21301/algeria-who-is-new-president-abdelmadjid-tebboune/>

⁴⁸ EC. Sustainable Impact Assessment. [online]. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/analysis/policy-evaluation/sustainability-impact-assessments/>

⁴⁹ THE ATLANTIC. The Four Scenarios Facing Israel as the U.S. Withdraws From the Iran Deal. [online]. 10.6.2018. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete:

Izrael, Tunisko a Turecko sa tiež zúčastnia rámcového programu EÚ v oblasti výskumu a inovácií, Horizont 2020, s disponibilným rozpočtom 77 mld. EUR na obdobie 7 rokov (2014 - 2020). EÚ v rámci programu investuje desaťtisíce miliónov EUR do izraelských start-upov, na účely komercializácie, ako je predaj a marketing výrobkov, hlavne spoločnostiam vyvíjajúcim produkt, ktorý môže mať dosah na európske trhy. Izraelská spoločnosť v oblasti zdravotníckych pomôcok ProArc v rámci programu EÚ Horizont 2020 získala 2,2 mil. EUR, na podporu vedeckej štúdie a komercializácie implantátov.⁵⁰

4.4.2 Budúce smerovanie vzájomných obchodných vzťahov EÚ s krajinami GCC

Napriek tomu že už 30 rokov nedošlo k podpísaniu zmluvy o hospodárskej spolupráci medzi EÚ a GCC nie je ani špecifikovaný časový horizont, obchodná spolupráca sa medzi samotnými krajinami EÚ a GCC čoraz viac prehĺbuje. Konštatujeme, že EÚ musí kvôli rope zvážiť svoje postavenie v Perzskom zálive. Vzhľadom k aktuálnemu vývoju globálnej ekonomiky, ktorá je zastrešená pandémiou (COVID-19) a k extrémne nízkej cene ropy, krajiny Perzského zálivu zostávajú dôležitým dodávateľom tejto komodity do EÚ aj v budúcnosti.

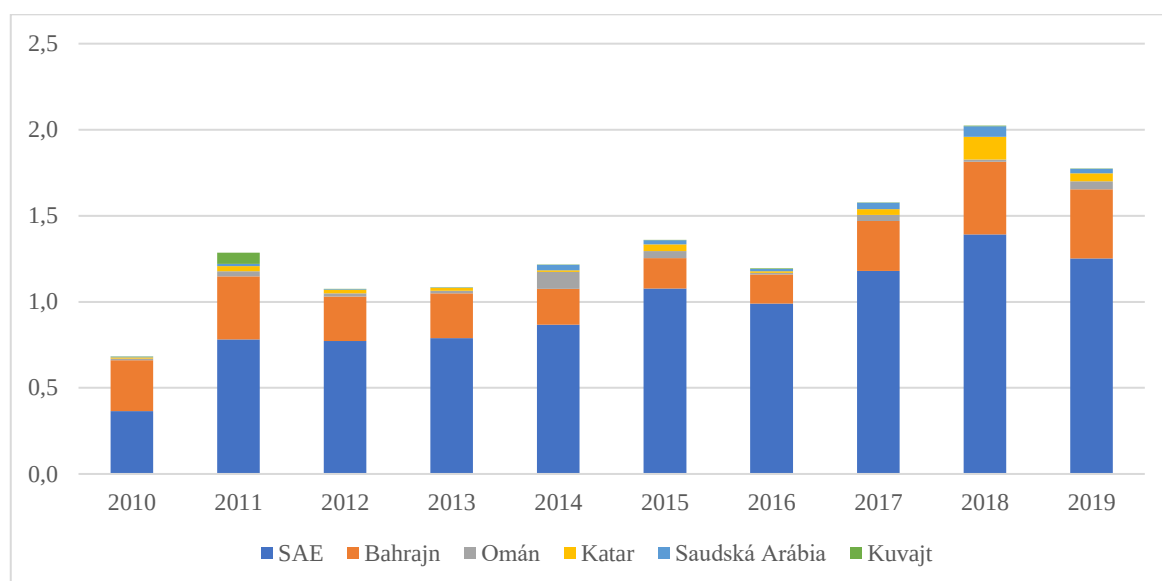
Dovozné clá sa v súčasnosti pohybujú od 3 % na nelegovaný hliník a 6 % na zliatiny hliníka, čo je výsledkom zníženia cla v roku 2007 a 2013. Výslovným cieľom bolo vždy zachovanie hutníckeho priemyslu EÚ pre hliník. Podľa Federácie hliníkových spotrebiteľov v Európe (FACE) však zníženie cla nezastavilo viacnásobným zatváraním taviarní vo Francúzsku, Nemecku a Taliansku a zároveň aktívne podkopávalo nadväzujúci sektor. Závisí od Európskej komisie či budúcnosť tohto odvetvia vidí v tavení hliníka alebo vo výrobe výrobkov s vysokou pridanou hodnotou.⁵¹

<https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/06/the-four-scenarios-facing-israel-as-the-us-withdraws-from-the-iran-deal/562457/>

⁵⁰ GLOBES. EU to help Israeli startups commercialize products. [online]. 8.6.2019. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://en.globes.co.il/en/article-eu-to-invest-1001292640>

⁵¹ REUTERS. EU and Qatar sign open skies. [online]. 4.3.2019. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/qatar-eu-airlines/eu-and-qatar-sign-open-skies-accord-idUSL5N20R50D>

Graf 8 Objem importu hliníka z krajín GCC v rokoch 2010 - 2019 (v mld. EUR)



Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Eurostatu

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Vyššie 7 % z celkového dovozu tovarovej skupiny HS 76 t.j. hliník a výrobky z nich, bol v roku 2019 dovážaný z krajín Perzského zálivu v hodnote 1,77 mld. EUR. Z toho 77 % zo SAE, čo predstavuje 1,25 mld. EUR. Priemerný medziročný rast od roku 2010 do roku predstavil 15 %, čo znamená, že od roku 2010 sa objem dovozu skoro trojnásobil. Ak sa Európska komisia rozhodne odbúrať clá na dovoz hliníka z krajín GCC, malo by to mať pozitívny vplyv na vzájomné obchodné vzťahy. Zároveň sa toto odvetvie považuje za jednu z oblastí rastu, ktorá by ekonomikám GCC mohla pomôcť pri dlhodobom udržateľnom raste. Vývoz hliníka v roku 2018 tvorilo 36 % celkového vývozu Bahrajnu v hodnote 1,8 mld. EUR a SAE 3,4 % v hodnote 4,36 mld. EUR.

4.4.2.1 Potenciál obchodovania s fotovoltaickými panelmi

Krajiny Blízkeho východu sú vystavené veľkému množstvu slnečnej energie. Vďaka inováciám v solárnej energetike sa solárne panely stanú čoraz viac konkurencieschopnejším zdrojom energie.

Medzi najväčšie trhy alternatívnych zdrojov energie patria: Alžírsko, Egypt, Jordánsko, Maroko, Bahrajn, Kuvajt, Omán a Saudská Arábia. Cieľom Alžírska je dosiahnutie ročnej výroby energie v objeme 22 GW z čistých zdrojov do roku 2030. Cieľom Bahrajnu je vyprodukovať ročne 700 MW z alternatívnych zdrojov do roku 2030. Egypt

chce pokryť 40 % svojej spotreby energie z čistých zdrojov do roku 2035. Kuvajt, Maroko a Saudská Arábia si stanovili priemerne okolo 6 GW do roku 2030. Tieto štáty umožnia zahraničným spoločnostiam⁵²

V Líbyi sa už prebieha budovanie solárnych elektrární. Všeobecná elektrárenská spoločnosť v Líbyi sa snaží naplňať požiadavky OSN na udržiavanie energetického systému vo vojnovej zóne, dokonca požiadala o pomoc USA. Líbya pre riešenie problémov spojené s elektrickou energiou stanovila víziu, že do roku 2025 získa 10 % svojej elektrickej energie z obnoviteľných zdrojov. Americká spoločnosť IQ Power už založila svoje výskumné stredisko v Líbyi s cieľom vybudovať fotovoltacké solárne elektrárne. V rámci projektu sa podľa IQ Power spoja špičkové americké a európske strojárské a stavebné spoločnosti ako aj poskytovatelia technológií a služieb.⁵³

⁵² POWERMAG. Solar Outlook Report 2019. [online]. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://www.powermag.com/wp-content/uploads/2019/10/mesia-solar-outlook-report-single-2019.pdf>

⁵³ NEWENERGYUPDATE. Libya plans 300 MW in CSP-PV projects; Global CSP firms eye Australian projects. [online]. 19.3.2018. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://analysis.newenergyupdate.com/csp-today/libya-plans-300-mw-csp-pv-projects-global-csp-firms-eye-australian-projects>

Záver

V dnešnej dobe by žiadna krajina nedosiahla hospodársky úspech bez toho aby nebola otvorená zvyšku sveta. Liberálnejší postoj zahraničnoobchodnej politiky k ostatným krajinám je vitálnym faktorom úspechu v globalizovanom svete. V prvej kapitole sme si rozobrali teoretické východiská, ktoré slúžia na pochopenie súčasných trendov, akými sú globalizácia a deglobalizácia. Opodstatnením týchto javov sme poukázali na dôležitosť liberalizácie respektíve protekcionizmu v zahraničnom obchode. Obchodná dohoda s tretími krajinami je jedným z najefektívnejších nástrojov pri budovaní zahraničnoobchodných vzťahov, ktorá je úzko spojená s liberalizáciou obchodu. Európska únia, ktorá je colnou úniou, už uzatvorila s tretími krajinami alebo integračnými zoskupeniami množstvo obchodných dohôd. Jednou z nich je Euro-stredomorská asociačná dohoda, v rámci ktorej sa EÚ zaviazala ku spolupráci s krajinami južného Stredomoria. EÚ tiež vyše 30 rokov pripravuje dohodu o voľnom obchode s integračným zoskupením Rady pre spoluprácu Perzského zálivu. Hlavným cieľom bakalárskej práce bolo preskúmať perspektívy vývoja zahraničnoobchodných vzťahov EÚ s krajinami Blízkeho východu.

Praktická časť záverečnej práce priamo prezentovala charakter obchodných vzťahov medzi krajinami južného Stredomoria a Perzského zálivu. Na základe zistených údajov konštatujeme, že krajiny južného Stredomoria sú obchodne závislé od európskych trhov. Potvrdzuje to fakt, že priemerne 40 % ich vývozu a 33,2 % dovozu sa sústreďuje v členských krajinách EÚ. Aktívna obchodná bilancia EÚ voči krajinám Blízkeho východu svedčí o tom, aké dôležité je obchodné partnerstvo Európy z hľadiska ekonomiky spomínaného regiónu. Vzájomné obchodovanie s tovarom je postavené na poľnohospodárskych strojoch a zariadeniach a na priemyselných výrobkoch, zatiaľ čo nerastné suroviny, hlavne ropa a zemný plyn tvoria bezprecedentne najdôležitejšiu komoditu z hľadiska dovozu EÚ. Preto je v záujme EÚ udržať dobré obchodné vzťahy s krajinami na Blízkom východe. EÚ si však musí neustále zabezpečovať svoje postavenie v tomto regióne, nakoľko čelí silným konkurentom a to hlavne USA a Ruskej federácii.

Integračné zoskupenie GCC je významný obchodný partner EÚ ako celok avšak, po viac ako 30 ročnej spolupráci stále nedošlo k podpísaniu dohody o voľnom obchode. Odstránenie dovozných ciel' by pri vzájomnom obchodovaní z pohľadu EÚ ovplyvnilo objem obchodovania iba v malej miere, a to z dôvodu nediverzifikovanej komoditnej štruktúry obchodovania, energetických požiadaviek EÚ a rastúceho dopytu po elektromobilite. Na druhej strane, ak sa krajiny GCC zamerajú na diverzifikáciu výrobného

a exportného portfólia, v prípade výroby sofistikovanejších výrobkov a poskytovaných služieb, tendencie ochrany infantilného priemyslu naďalej pribrzdia procesy vytvorenia zóny voľného obchodu s EÚ. Avšak Nemecko ako hlavný vývozca high-tech produktov, môže urýchliť diverzifikačné procesy krajín GCC ako ich asociačný partner.

Obchodné dohody medzi samotnými krajinami EÚ a GCC by mohli byť prínosnejšie ako spolupráca medzi integračnými zoskupeniami EÚ – GCC jednak z dôvodu vysokých požiadaviek EÚ, kde je potrebné pripomenúť nedostatočnú ratifikáciu Všeobecných ľudských práv zo strany GCC, ktorá je základnou podmienkou EÚ na vytvorenie zóny voľného obchodu. Na základe analýzy charakteristiky režimov v krajinách GCC sme poukázali, že politické režimy týchto krajín sa časom prikláňajú k viac demokratickejšej forme. Ďalej sme v týchto krajinách odhalili nedostatky verejnej správy. Pozitívny vývoj demokracie a zlepšenia verejnej správy krajín GCC by mohol prispieť k prehĺbeniu vzájomných zahraničnoobchodných vzťahov medzi Európskou úniou a krajinami GCC.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

- [1] BALÁŽ, Peter. Medzinárodné podnikanie : na vlne globalizujúcej sa svetovej ekonomiky : 5. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2010 546s. ISBN: 978-80-89393-18-3
- [2] DANIELS, John D. – RADEBAUGH, Lee H. – SULLIVAN, Daniel P. *International Business : Enviroments and Operations*. 15. vyd. Harlow : Pearson Education Limited, 2015 896 s. ISBN10: 1-292-01679-5
- [3] GAVALOVÁ, Viera – BAUMGARTNER, Boris. *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín*. Bratislava : EKONÓM, 2014. ISBN: 978-80-225-3844-2
- [4] HILL, Charles W.L. *International Business: Competing in the global marketplace*. 10. vyd. Berkshire : McGraw-Hill Education, 2014. 654s. ISBN-13 9780077158958
- [5] KRUGMANN, Paul – OBSTFELD, Maurice – MELITZ, Marc. *International economics : Theory and Policy*. Veľká Británia : PEARSON, 2018 720 s. ISBN 978-1-292-21487-0
- [6] OBADI, Saleh Mothana. Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: vysoké riziká a väčšie neistoty. 1. vyd. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2016 345 s. ISBN 9788071442714
- [7] OBADI, Saleh Mothana. Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: vysoké riziká a väčšie neistoty. 1. vyd. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2016 345 s. ISBN 9788071442714
- [8] SORBY, Karol R. Blízky východ v medzinárodnej politike (1971-1990) : 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2011 265 s. ISBN: 978-80-225-3227-3
- [9] SORBY, Karol, ml. Arabi, islam a výzvy modernej doby : Bratislava : Slovak Academic Press, 2007 234 s. ISBN: 978-80-8095-009-5

Internetové stránky a iné elektronické publikácie

- [1] AAONS. New squadron is Rafale prize for Qatar. [online]. [cit. 2020-4-17]. Dostupné na internete: <https://www.arabianaerospace.aero/new-squadron-is-rafale-prize-for-qatar.html>
- [2] AGCO. AGCO Grows Africa Presence with Establishment of Joint Venture in Algeria. [online]. 17.8.2012. [cit. 2020-4-15]. Dostupné na internete: <https://www.farm-equipment.com/articles/7828-agco-grows-africa-presence-with-establishment-of-joint-venture-in-algeria>

- [3] BUSINESSINSIDER. Bob Bryan. Trump just rampe dup tariffs on \$200 billion worth of Chinese good. Here are all the products that will get hit. [online]. 10.5.2019. [cit.2020-3-12]. Dostupné na internete: <https://www.businessinsider.com/trump-china-trade-war-list-of-goods-tariffs-2018-9>
- [4] CIRS. Nouriel Roubini. Horizons : The Populism Issue. [online]. Cirsd.org, 2020. č.1, [cit. 2020-2-24]. ISSN: 2406-0402. Dostupné na: <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-winter-2020-issue-no-15/the-specter-of-deglobalization-and-the-thucydides-trap>
- [5] EC. Euro-Mediterranean partnership. [online]. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/euro-mediterranean-partnership/>
- [6] EC. European Economic Outlook : Summer Interim. [online]. 8.2019. 10.2765/725153 [cit. 2019-12-7]. ISSN 24438014. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/publications/european-economic-forecast-summer-2019_en
- [7] EC. Mediterranean Neighbourhood. [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/environment/enlarg/med/ufm_en.htm
- [8] EC. Sustainable Impact Assesment. [online]. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/analysis/policy-evaluation/sustainability-impact-assessments/>
- [9] ECFR. A Gulf apart: How Europe can gain influence with the Gulf Cooperation Council. [online]. 25.2.2020. [cit. 2020-04-16]. Dostupné na internete: https://www.ecfr.eu/publications/summary/a_gulf_apart_how_europe_can_gain_i
[nfluence_with_gulf_cooperation_council](https://www.ecfr.eu/publications/summary/a_gulf_apart_how_europe_can_gain_i)
- [10] EUR-LEX. Vzťahy EÚ s Radou pre spoluprácu v Perzskom zálive. [online]. 24.3.2011. [cit. 2020-5-2]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IP0109&from=HU>
- [11] EURONEWS. Jamal Khashoggi: EU divided over arms sales to Saudi Arabia six months after murder. [online] 2.4.2019. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://www.euronews.com/2019/04/02/jamal-khashoggi-eu-divided-over-arms-sales-to-saudi-arabia-six-months-after-murder>
- [12] EXPORT.SLOVENSKO.SK. Spoločná obchodná politika EÚ [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: <https://export.slovensko.sk/zaciname-s-exportom/spolocna-obchodna-politika-eu/GLOBES.EU.to.help.Israeli.startups.commercialize.products>. [online]. 8.6.2019. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://en.globes.co.il/en/article-eu-to-invest-1001292640>
- [13] GM. Gulf Labour Markets and Migration. [online]. 8.10.2013. [cit. 2020-4-15]. Dostupné na internete: <https://gulfmigration.org/media/graphs/GLMM%20-%20Website%20-%20GCC%20Graph%208%20-%2008%20Nov%202013.pdf>

- [14] GRC. Valentina Kostadinova. What is the Status of the EU-GCC Relationship?. [online]. 2013. [cit. 2020-5-2]. Dostupné na internete: https://www.files.ethz.ch/isn/167338/EU-GCC_9227.pdf .pdf
- [15] HN. Irán kritizuje európskych signatárov jadrovej dohody. [online]. 16.01.2020. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://hnonline.sk/svet/2073285-iran-kritizuje-europskych-signatarov-jadrovej-dohody>
- [16] IMF. IMF Data Acces to Macroeconomic and Financial Data. [online]. [cit. 2020-04-18]. Dostupné na internete: <https://data.imf.org/?sk=4CC54C86-F659-4B16-ABF5-FAB77D52D2E6>
- [17] IMF. Regional Economic Outlook : Middle East and Central Asia [online]. 10.2019. 0258-7440, 23s. [cit. 2020-4-15]. ISBN 9781513514000. Dostupné na internete: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/MECA/Issues/2019/10/19/reo-menap-cca-1019>
- [18] IMF. Regional Economic Outlook : Middle East and Central Asia. [online]. 10.2016. 0258-7440, 17s. [cit. 2019-12-6]. ISBN: 9781475543032. Dostupné na internete: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2016/mcd/eng/pdf/mreo1016.pdf>
- [19] MHSR. Ciele spoločnej obchodnej politiky. [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: <https://www.economy.gov.sk/obchod/obchodne-vztahy-s-tretimi-krajinami/spolocna-obchodna-politika-eu/ciele-spolocnej-obchodnej-politiky>
- [20] NEWENERGYUPDATE. Libya plans 300 MW in CSP-PV projects; Global CSP firms eye Australian projects. [online]. 19.3.2018. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://analysis.newenergyupdate.com/csp-today/libya-plans-300-mw-csp-pv-projects-global-csp-firms-eye-australian-projects>
- [21] OPEC. Monthly Oil Market Report. [online]. 5.2020. 11s. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm
- [22] OPEC. Opec Daily Basket price. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/5818.htm
- [23] OPEC. OPEC Member Countries. [online]. [cit. 17.11.2019]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm
- [24] OPEC. OPEC share of world crude oil reserves. [online]. 2018. [cit. 2019-11-17]. Dostupné na internete: https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm
- [25] POWERMAG. Solar Outlook Report 2019. [online]. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://www.powermag.com/wp-content/uploads/2019/10/mesia-solar-outlook-report-single-2019.pdf>
- [26] PRAVDA. Blízky východ: z náboženskej rivalry. [online]. 23.02.2015. [cit. 2019-10-25]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/346817-blizky-vychod-z-nabozenskej-rivality-je-boj-o-moc/>
- [27] REUTERS. EU and Qatar sign open skies. [online]. 4.3.2019. [cit. 2020-4-19]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/qatar-eu-airlines/eu-and-qatar-sign-open-skies-accord-idUSL5N20R50D>

- [28] SIPRI. Military expenditure. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/research/armament-and-disarmament/arms-and-military-expenditure/military-expenditure>
- [29] SYSTEMICPEACE. Polity IV Individual Country Regime Trends. [online]. [cit. 2020-4-15]. Dostupné na internete: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>
- [30] TAR. Algeria: Who is the new president Abdelmadjid Tebboune?. [online]. 17.12.2019. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://www.theafricareport.com/21301/algeria-who-is-new-president-abdelmadjid-tebboune/>
- [31] THALES. Winning Hearts and Minds in Dubai. [online]. [cit. 2020-4-17]. Dostupné na internete: <https://www.thalesgroup.com/en/worldwide-transport/urban-mobility/references/winning-hearts-and-minds-dubai>
- [32] THEATLANTIC. The Four Scenarios Facing Israel as the U.S. Withdraws From the Iran Deal. [online]. 10.6.2018. [cit. 2020-4-18]. Dostupné na internete: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/06/the-four-scenarios-facing-israel-as-the-us-withdraws-from-the-iran-deal/562457/>
- [33] UN. World Economic Situation and Prospects : Statistical annex 2019. [online]. [cit. 2019-11-29]. Dostupné na internete: https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/WESP2019_BOOK-ANNEX-en.pdf
- [34] UNCTAD. Country classification. [online]. [cit. 2019-11-17]. Dostupné na internete: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Classifications.html>
- [35] WORLD BANK. Databank Indicator. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
- [36] WORLD BANK. DataBank. [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD>
WORLD BANK. Worldwide Governance Indicators. [online]. [cit. 2020-4-16]. Dostupné na internete: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators#>
- [37] WORLD BANK. Rouis, Mustapha – Tabor, Steven R. Regional and Economic Integration in the Middle East and North Africa: Beyond trade reform [online]. In: Directions in development. Washington DC : The World Bank. 2013, 139s. [cit. 2019-12-2]. ISBN: 978-0-8213-9726-8. Dostupné na internete: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/12220/NonAsciiFilename0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [38] WTO. WTO in Brief. [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr_e.htm